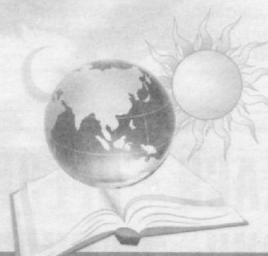

Боқий фикр

Эл қудрати —
чин қудрат,
Ватан тупроғи —
қиммат.

Ўзбек халқ мақоли

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

1931-yildan chiqqan boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2016-yil 3-sentabr, shanba № 71 (8928)

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI OLII MAJLISI VA ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI VAZIRLAR MAHQAMASINING AXBOROTI

Азиз ватандошлар, Юрагимизда чуқур қайғу билан барчамиз учун қадрли бўлган Президентимиз Ислон Абдуғаниевич Каримов вафот этганини маълум қиламиз. Ислон Абдуғаниевич 2016 йил 2 сентябрда Тошкент шаҳрида бош миёда қайта тикланмайдиган ўзгаришларга ва полиорган етишмовчилигига олиб келган мия қон айланишининг ўткир бузилиши (инсулт) оқибатида вафот этди.

Мамлакатимизнинг Биринчи Президенти Ислон Каримов ҳақиқатан буюк тарихий шахс эди. Ислон Каримовнинг қатъияти ва жасорати билан республи-

камиз мустақилликка эришди ва ўз тараққиёт йўлида улкан муваффақиятларни қўлга киритди. Ёш давлатимиз учун ғоят мураккаб ва масъулиятли даврда вазият бекарорлашувининг олди олингани ва халқимизнинг уруш даҳшатларини кўрмасдан эсон-омон ўтиши бевосита Ислон Каримов номи билан боғлиқ.

Халқимизнинг чексиз муҳаббатини қозонган, мустақил мамлакатимизнинг Биринчи Йўлбошчиси Ислон Абдуғаниевич Каримов қалбларимизда абадий қолади ва келажак авлодлар хотирасида тинчлик, барқарорлик, фаровонлик ва тараққиёт раҳна-

моси, буюк давлат арбоби сифатида мангу яшайди.

Барчамиз учун қадрли бўлган Президентимизнинг васиятига қўра, Ислон Каримов шу йил 3 сентябрда ота-онаси мангу кўним топган она шаҳри Самарқандда мусулмон урф-одатларига биноан дафн этилади.

Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти билан видолашув маросими 2016 йил 3 сентябрда Самарқанд шаҳрида бўлиб ўтади.

Биз барчамиз учун ўта оғир жудолик муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва бутун Ўзбекистон халқига чуқур ҳамдардлик билдираемиз.

Ўзбекистон Республикаси
Олий МажлисиЎзбекистон Республикаси
Вазирлар Маҳкамаси

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси
Қонунчилик палатаси Кенгаши,
Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Кенгаши ва
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг
ҚАРОРИ

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASINING BIRINCHI PREZIDENTI И.А.КАРИМОВНИНГ ДАФН МАРОСИМИНИ ЎТКАЗИШ БЎЙИЧА ДАВЛАТ КОМИССИЯСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.А.Каримов вафот этгани муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Кенгаши, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарор қилади:

1. Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.А.Каримовнинг дафн маросимини ўтказиш бўйича қуйидаги тартибда Давлат комиссияси ташкил этилсин:

Мирзиёев Ш.М. — Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири, комиссия раиси;

Йўлдошев Н.Т. — Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Раиси, комиссия раисининг ўринбосари;

Исмоилов Н.М. — Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Спикери, комиссия раисининг ўринбосари;

Иноятлов Р.Р. — Ўзбекистон Республикаси Миллий хавфсизлик хизматининг раиси;

Азимов Р.С. — Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг биринчи ўринбосари, Молия вазири;

(Давоми 3-бетда.)

Ислон Абдуғаниевич Каримовнинг касаллиги ва вафоти сабаблари тўғрисида ТИББИЙ ХУЛОСА

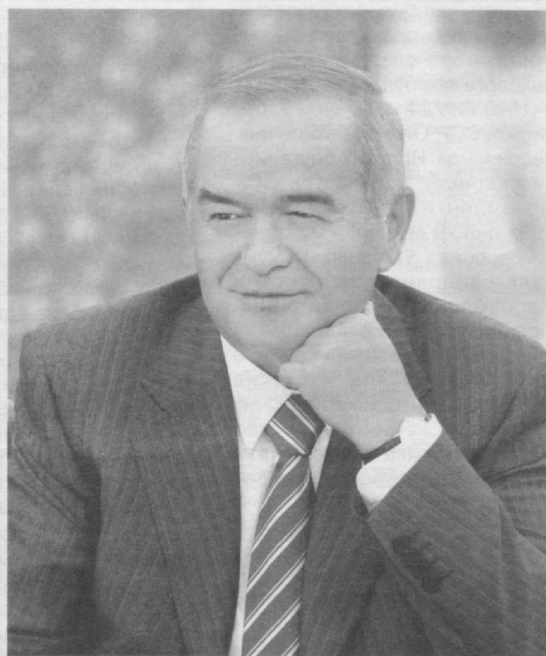
Бемор И.А.Каримов, 78 ёшда, 27 август кунини эрталаб соат 09.00 да ҳушида ҳолатда зудлик билан Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги Тиббиёт-санитария бирлашмасининг Марказий клиник шифонасига олиб келинди.

Ўтказилган текширувлар, жумладан, бош мия компьютер томографияси беморда бош мия қон айланиши ўткир бузилиши субарахноидал қон қуйилиш асорати билан

(инсулт) аниқланди. Артериал қон босими 250/120 мм. симоб устунига тенг. Беморда юрак фаолиятининг тўхташи кузатилди. 20 дақиқа давомида олиб борилган реанимацион муолажалар натижасида юрак фаолиятини тиклашга эришилди. Бемор мия ўзаги фаолияти бузилиши оқибатида атоник кома ҳолатига тушди ва сунъий нафас олиш аппаратида ўтказилди.

(Давоми 3-бетда.)

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI PREZIDENTI ИСЛОМ АБДУҒАНИЕВИЧ КАРИМОВ

Ватанимиз, бутун ўзбек халқи ўта оғир жудоликка учради. Буюк давлат ва сийсат арбоби, Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислон Абдуғаниевич Каримов шу йил 2 сентябрь кунини оғир касалликдан сўнг вафот этди.

Ислон Абдуғаниевич Каримов 1938 йил 30 январда Самарқанд шаҳрида хизматчи оиласида туғилди. Ўрта Осиё политехника институти ва Тошкент халқ ҳўжалиги институти муҳандис-механик ва иқтисодчи мутахассисликлари бўйича тугатди.

Меҳнат фаолиятини 1960 йилда Тошкент қишлоқ ҳўжалик машинасозлиги заводида бошлади. 1961 йилдан 1966 йилгача Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмасида муҳандис, етакчи муҳандис-конструктор бўлиб ишлади.

1966 йилда Ўзбекистон ССР Давлат план комитетида ишга ўтиб, мутахассисликдан Республика Давлат план комитети раисининг биринчи ўринбосари лавозимига бўлган йўлни босиб ўтди.

Ислон Абдуғаниевич Каримов 1983 йилда Ўзбекистон ССР Молия министри, 1986 йилда Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, Республика Давлат план комитетининг раиси этиб тайинланди.

У 1986-1989 йиллар мобайнида Қашқадарё вилояти партия комитетининг биринчи котиби лавозимида ишлаб, ўзининг катта раҳбарлик ва ташкилотчилик қобилияти, фидойилиги ва қатъияти, эл-юрт дардини, одамларнинг ташвиш ва муаммолари, уларнинг талаб ва манфаатларини юракдан ҳис қилиши билан ғоят оғир ижтимоий-иқтисодий аҳволга тушиб қолган вилоятдаги вазиятни қисқа вақт ичида тубдан ўзгартиришга эришди.

Ислон Абдуғаниевич Каримов 1989 йилнинг июнидан Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби этиб сайланди.

Ўша пайтда республикада фуқаролар уруши, қон тўкиши, миллатлар ва конфессиялараро можаролар ёқасида турган эди. Воқеаларнинг худди шундай ривожини қўшни мамлакатларда амалга оширилган эди. Ана шундай ўта оғир даврда у ўзининг воқеаларни олдиндан кўра билиш қобилияти, кучли иродаси ва қатъияти билан халқимиз ва мамлакатимизни шундай ачинарли қисматдан сақлаб қолди.

(Давоми 2-бетда.)

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ИСЛОМ АБДУҒАНИЕВИЧ КАРИМОВ

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Айнан ўша даврда халқимиз Ислому Абдуғаниевич Каримов тимсолида мард, буқилмас ирода эгаси ва содир бўлаётган фавқуллодда мураккаб ҳодисаларнинг моҳиятини давлат манфаатлари нуқтаи назаридан кўра оладиган, ўз Ватани ва халқи, ҳар бир юртдошининг тақдирини учун алоҳида масъулиятни ҳис эта оладиган ҳақиқий раҳбарга эга бўлди.

1990 йил 24 март куни Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг сессиясида Ислому Абдуғаниевич Каримов Ўзбекистон ССР Президенти этиб сайланди. 1991 йил 29 декабрда муқобиллик асосида ўтказилган умумхалқ сайловида Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти этиб сайланди.

Ислому Абдуғаниевич Каримов 25 йил давомида мустақил Ўзбекистонни бошқариб, очик фуқаролик жамияти ва бозор иқтисодиётига асосланган ҳуқуқий демократик давлат қуришнинг чуқур ўйланган стратегиясини ишлаб чиққан ва уни амалга оширган буюк давлат арбоби сифатида мамлакатимизда ва халқаро майдонда юксак обрў-эътибор қозонди.

Ўзбекистоннинг суверенитети ва мустақиллигини сақлаш ва мустаҳкамлаш Президент Ислому Каримов учун ҳамisha энг олий устувор вазифа бўлиб келди ва у олиб борган сиёсатнинг асосий ўзак тамойили бўлиб қолди.

Ўзбекистон халқи истиқлол йилларида эришилган барча оламшумул ютуқлар ва натижаларни мамлакатимизнинг Биринчи Президенти номи ва фаолияти билан узвий боғлиқ деб билади.

У ҳақли равишда демократик талаблар ва халқаро мезонларга тўла жавоб берадиган Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг муаллифи бўлиб, уни ҳаётга амалий жиҳатдан татбиқ этишнинг ҳақиқий кафолатига айланди.

1991 йилда Ўзбекистон пахта яккахокимлигининг ҳалокатли таъсири оқибатида иқтисодиёти бирёқлама, мўрт ва ноҳор ривожланган, аҳолининг ҳаёт даражаси ғоят ачинарли аҳволга тушиб қолган қоқоқ аграр мамлакат эди. Республика ҳаётини муҳим товарларнинг кўпгина турларини, биринчи навбатда галла ва энергия ресурслари бўйича маҳсулотларни ўзида ишлаб чиқармас ва бу борадаги ўз эҳтиёжларини таъминлай олмас эди.

Ислому Абдуғаниевич Каримов иқтисодий мустақилликка эришмасдан туриб, сиёсий мустақилликни таъминлаш мумкин эмас, деган фикрнинг қатъий тарафдори эди. Айнан шунинг учун ҳам Юртбошимиз томонидан машхур беш тамойил асосида бутун дунёда тараққиётнинг "ўзбек модели" деб эътироф этилган Ўзбекистон иқтисодиётини тубдан ислоҳ этиш ва таркибий ўзгаришларни амалга ошириш дастури ишлаб чиқилди. Бу моделнинг туб негизини "Ислохот — ислохот учун эмас, аввало инсон учун" деган стратегик йўналишни амалга ошириш ташкил этади.

Давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан Ўзбекистонда кенг кўламли таркибий ислохотлар амалга оширилди, нефть кимёси, кимё, автомобиль саноати, қишлоқ хўжалиги ва темир йўл машинасозлиги, фармацевтика, электротехника, тўқимачилик саноати, замонавий қурилиш материаллари саноати каби юқори технологияларга асосланган мутлақо янги саноат тармоқларига асос солинди.

Устюрт ва Шўртан газ-кимё мажмуалари, Бухоро нефтни қайта ишлаш заводи, Қўнғирот сода заводи, Деҳқонобод калийли ўғитлар корхонаси, Андижон, Самарқанд, Тошкент ва Хоразм вилоятларидаги автомобиль заводлари сингари дунё миқёсидаги ноёб саноат объектлари барпо этилди.

Республикамизда замонавий йўл-транспорт ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмалари, жумладан, Қамчиқ тоғ довоини орқали ўтадиган ноёб тунелни йўз ичига олган Ангрэн — Поп темир йўл тармоғи, Тошғазар — Бойсун — Қумқўрган темир йўли бунёд этилди. Тошкентдан Самарқанд, Бухоро ва Қарши шаҳарлари йўналишлари бўйича юқори тезликда ҳаракатланадиган поездлар қатнови йўлга қўйилди, халқаро аэропортлар модернизация қилинди, "Навоий" аэропорти негизда халқаро логистика маркази ташкил этилди ва Ўзбек миллий автомагистрალი қурилиши якунига етказилди.

Ўзбекистоннинг дунёда энг жадал суръатлар билан ривожланиб бораётган иқтисодиётга эга бўлган бешта давлат қаторидан жой олгани Президент Ислому Абдуғаниевич Каримов томонидан олиб борилган ислохотларнинг амалий ифодаси бўлди.

Ислому Абдуғаниевич Каримов қишлоқ хўжалигидаги чуқур

ўзгаришларни амалга ошириш, ернинг ҳақиқий эгаси бўлган янги мулкдорлар синфи — фермерлик ҳаракатини шакллантиришнинг ташкилотчиси эди. Унинг ташаббуси билан жаҳон амалиётида ўхшаши бўлмаган, қишлоқлар қиёфасини тубдан ўзгартиришга қаратилган, қишлоқ аҳлининг ҳаёт даражаси ва сифатини шаҳардагидан кам бўлмаслигини таъминлайдиган намунавий уй-жойлар қуриш дастури амалга оширилмоқда.

Ислому Абдуғаниевич Каримов Куролли Кучлар Олий Бош Қўмондони сифатида Ўзбекистон Республикасининг мустақиллигини, унинг ҳудудий яхлитлиги ва сарҳадларимиз дахлсизлигини, халқимизнинг тинч ва осойишта ҳаётини ишончли ҳимоя қилишга қодир бўлган замонавий Куролли Кучларни тубдан ислоҳ этиш, уларнинг жанговар салоҳияти ва қудратини оширишни таъминлади.

У туб негизда бошқа давлатларнинг ички ишларига аралашмаслик ва вужудга келадиган қарама-қаршилик ва можароларни фақатгина тинч, сиёсий йўл билан ҳал этишга асосланган тинчликпарвар сиёсат мужассам бўлган Ўзбекистон Республикасининг Ташқи сиёсат концепциясини ишлаб чиқди ва амалга оширди. Давлатимиз раҳбари минтақамизда ва бутун дунёда тинчлик ва барқарорликни сақлашга улкан ҳисса қўшди.

Ислому Абдуғаниевич Каримовнинг ташаббуси асосида, эски қолип ва мезонлардан бутунлай воз кечган ҳолда, кенг миқёсдаги Кадрлар тайёрлаш миллий дастури, таълим-тарбия тизимини энг замонавий халқаро стандартлар бўйича тубдан ўзгартиришга қаратилган ислохотлар дастури ишлаб чиқилди ва ҳаётга жорий этилди.

Ислому Абдуғаниевич Каримов мамлакатимизнинг бугунги ва эртанги кунининг ҳал қилувчи кучига айланиб бораётган ёшларимизнинг онгу тафаккури ва дунёқарашини бутунлай ўзгартирган, навқирон авлодни тарбиялаб вояга етказишнинг янги принципал тизимини ташкил қилиш ва уни ҳаётга жорий этиш ишларига бевосита раҳбарлик қилди.

Мамлакатимиз раҳбари миллий-маънавий кадрларимизга ҳурмат-эҳтиром билан муносабатда бўлиш, муқаддас дини-

миз, урф-одатларимиз, бебаҳо тарихий меросимизни асраб-авайлаш ва ривожлантиришни давлат сиёсати даражасига кўтарди, халқаро майдонда Ўзбекистоннинг обрў-эътиборини оширишга катта ҳисса қўшди.

У фуқаролик жамияти институтлари, аввало, маҳалланинг давлат ва жамият бошқарувидаги нуфузини ошириш, уларнинг ваколат ва ҳуқуқларини кенгайтириш масаласига алоҳида эътибор қаратди.

Ислому Абдуғаниевич Каримовнинг пойтахтимиз Тошкент шаҳри, мамлакатимизнинг барча шаҳар ва қишлоқлари қиёфасини замонавий меъморлик талаблари асосида тубдан ўзгартириш борасидаги кенг кўламли бунёдкорлик ишларини эл-юртимиз яхши билади ва юксак қадрлайди.

Ислому Абдуғаниевич Каримов суверен ва мустақил Ўзбекистонни барпо этиш, халқпарвар демократик ҳуқуқий давлат яратиш, фуқаролар тинчлиги ва миллий тотувликни таъминлаш ишига қўшган улкан ҳиссаси ҳамда бу борада матонат ва жасорат кўрсатгани учун Ўзбекистон Қаҳрамони унвони, «Мустақиллик» ва Амир Темур орденлари билан тақдирланган.

Ислому Абдуғаниевич Каримов Ўзбекистон Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси эди. Айни вақтда у иқтисодиёт, илм-фан, таълим-тарбияни ривожлантиришга қўшган улкан ҳиссаси учун кўплаб хорижий мамлакатлар университет ва академияларининг фахрий фан доктори ҳамда академиги этиб сайланган. Шунингдек, у бир қанча хорижий давлатлар ва нуфузли халқаро ташкилотларнинг фахрий унвон, орден ва медаллари билан ҳам мукофотланган эди.

Ислому Абдуғаниевич Каримов ўз халқини чексиз меҳр-муҳаббат билан севар эди ва ўзининг сўнгги кунларига қадар бутун ҳаётини Ўзбекистонга хизмат қилишга бағишлади.

Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти, ўзбек халқининг буюк фарзанди Ислому Абдуғаниевич Каримовнинг сўнмас хотираси барча миннатдор юртдошларимизнинг, бутун халқимизнинг қалбида абадий сақланиб қолади.

Ш.М.Мирзиёев, Н.Т.Йўлдошев, Н.М.Исмоилов, П.Р.Иноятов, Р.С.Азимов, Д.А.Назармухамедов, Х.М.Султонов, Ш.И.Солиҳов, И.М.Мирзаалиев

2016-yil 3-sentabr, № 71 (8928)

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Кенгаши,
Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Кенгаши ва
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг
Қ А Р О Р И

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING БИРИНЧИ ПРЕЗИДЕНТИ И.А.КАРИМОВНИНГ ДАФН МАРОСИМИНИ ЎТКАЗИШ БЎЙИЧА ДАВЛАТ КОМИССИЯСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Хайдаров З.Х. — Ўзбекистон Республикаси Президенти Девони Ишлар бошқарувчиси;
Назармухамедов Д.А. — Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси;
Султонов Х.М. — Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси;
Маҳмудов В.В. — Ўзбекистон Республикаси Президенти хузуридаги Хавфсизлик Кенгаши котиби;
Ерниязов М.Т. — Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгесининг Раиси;
Ахмедбаев А.А. — Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазири;
Бердиев Қ.Р. — Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазири;
Комилов А.Х. — Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазири;

Ўзбекистон Республикаси
Олий Мажлиси Қонунчилик
палатасининг Спикери
Н.ИСМОИЛОВ

Тошкент шаҳри,
2016 йил 2 сентябрь

Қурбонов Р.Д. — "Республика ихтисослаштирилган кардиология маркази" акциядорлик жамияти директори, Ўзбекистон Қаҳрамони;
Мирбобоев Б.Ш. — Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг раиси;
Раматов О.Ж. — "Ўзбекистон темир йўллари" акциядорлик жамиятининг раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони;
Санакулов Қ.С. — Навоий кон-металлургия комбинати бош директори, Ўзбекистон Қаҳрамони;
Мирзаев З.Т. — Самарқанд вилояти ҳоқими;
Ганиев Б. — "Қамолот" Ёшлар ижтимоий ҳаракати марказий кенгаши раиси;
Усмонов Ш.Ф. — Республика "Нуроний" жамғармаси раиси;
Усмонов Р.Д. — Тошкент шаҳар ҳоқими;
Шарапова М.А. — Қашқадарё вилояти Қарши

Ўзбекистон Республикаси
Олий Мажлиси
Сенатининг Раиси
Н.ЙЎЛДОШЕВ

шаҳридаги 2-ихтисослаштирилган умумий ўрта таълим мактаб-интернатининг математика фани ўқитувчиси, Ўзбекистон Қаҳрамони.

2. Давлат комиссияси:

Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.А.Каримовнинг хоши-иродасига мувофиқ дафн маросимини Самарқанд шаҳрида 2016 йил 3 сентябрда ташкил этсин;

2016 йил 3 сентябрдан Ўзбекистон Республикасида уч кунлик мотам эълон қилинсин ва республиканинг барча ҳудудларида мотам тадбирлари ўтказсин;

халқимизнинг, корхоналар, ташкилотлар, таълим муассасалари ва кенг жамоатчиликнинг фикрини ҳисобга олиб, бир ой муддатда Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислам Абдуганиевич Каримовнинг хотирасини абдийлаштириш бўйича таклифлар киритсин.

Ўзбекистон
Республикасининг
Бош вазири
Ш.МИРЗИЁЕВ

Ислам Абдуганиевич Каримовнинг касаллиги ва вафоти сабаблари тўғрисида ТИББИЙ ХУЛОСА

(Давоми. Боши 1-бетда.)

27 августдан 28 августга ўтар кечаси бемор етакчи хорижий клиникаларининг нейрохирурглари, кардиолог ва реаниматологлари — А.Н.Бакулев номидаги Юрак-томир хирургияси илмий маркази директори, академик Л.Бокерия, Н.Н.Бурденко номидаги нейрохирургия илмий маркази директори, академик А.А.Потапов (Россия), Ганновер халқаро нейрохирургия институтининг вице-президенти ва ижрочи директори, профессор Амир Сами (Германия), Кардиоторакал марказ директори, профессор Жилли Дрейфус (Монако), Хейдельберг университети клиникасининг кардиология бўлими раҳбари, профессор Хью-

го Катус (Германия), Хельсинки университети Марказий госпиталининг нейрохирургия бўлими профессори Юка Хернисниemi (Финляндия) томонидан тиббий кўриқдан ўтказилди.

Ўзбекистон мутахассислари билан ҳамкорликда ўтказилган консилиум натижасида кейинги даволаш режаси белгилаб олинди.

Беморнинг неврологик ҳолати аввал бошдан атоник кома сифатида қайд этилди. Неврологик статусда диффуз мушак атонияси, арефлексия кузатилди. Беморга уч маротаба динамик электроэнцефалографик текширув ўтказилиб, унда бош мианинг биоэлектрик фаоллигининг сусайиши аниқланди.

Ўтказилган интенсив терапия жараёнида беморнинг ички аъзолари (қон томир, нафас олиш, қон ивиш тизимлари, буйрак ва жигар) фаолиятининг аста-секин бузилиши — полиорган етишмовчилиги кузатилди.

Юқорида қайд этилган тўлиқ ҳажмдаги диагностика-даволаш

муолажалари ва интенсив терапия чора-тадбирлари ўтказилганига қарамадан 2016 йил 2 сентябрь куни соат 20.15 да юрак фаолияти тўхтади.

Амалга оширилган интенсив реанимация тадбирлари натижа бермади ва беморда соат 20.55 да биологик ўлим ҳолати қайд этилди.

Соғлиқни сақлаш вазири

Ўзбекистон Фанлар академияси академиги,

тиббийёт фанлари доктори, профессор

Тиббийёт фанлари доктори, профессор

Тиббийёт фанлари доктори, профессор

Тиббийёт фанлари доктори, профессор

Тиббийёт фанлари доктори, профессор

Тиббийёт фанлари доктори, профессор

Тиббийёт фанлари доктори, шахсий шифокор

А.Алимов

Ш.Каримов

В.Аваков

Б.Фафуров

Ф.Қориев

Р.Қурбонов

К.Маҳкамов

П.Черниш

Ватанга садоқат – ЭНГ юксак фазилат

Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитаси Олий ҳарбий божхона институтида жорий йилда ўқишга қабул қилинган тингловчиларнинг ҳарбий ва божхоначи қасамёдини қабул қилиш тантанали маросими бўлиб ўтди. Унда давлат ва жамоат ташкилотлари вакиллари, отаналар ҳамда оммавий ахборот воситалари ходимлари иштирок этди.

Давлат божхона қўмитаси раиси З.Дўсанов, Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутати Қ.Жўраев ва бошқалар йиғилганларни мамлакатимизнинг кўп асрлик тарихида мутлақо янги саҳифа очган, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш йўлини очиб берган Ўзбекистон давлат мустақиллигининг 25 йиллик байрами билан муборакбод этди.

Президентимиз раҳнамолигида барча соҳаларда амалга оширилган кенг кўламли ислохотлар тўғрисида мамлакатимиз халқаро ҳам-жамиятда ўз ўрни ва мавқеига эга бўлди. Истиқлол тўғрисида таркиб тошган божхона хизмати халқаро стандартлар даражасида фаолият кўрсатмоқда. Бу тизим мамлакатимизнинг иқтисодий манфаатлари

ва хавфсизлиги ҳимоясини таъминлаётган. Бунда замонавий билимларни чуқур ўзлаштирган, юқори малакага ва амалий тажрибага эга бўлган ёш божхоначи кадрлар муҳим ўрин тутмоқда.

2003 йилда Президентимиз ташаббуси билан ташкил этилган Олий ҳарбий божхона институтида ҳозирги кунда божхона иши ва юриспруденция мутахассисликлари бўйича малакали кадрлар тайёрланмоқда. Шу пайтга қадар мазкур даргоҳда тахсил олган мингдан ортиқ мутахассис божхона органларида хизмат қилаётган.

Институтда божхона расмий-

лаштирувини ташкил этиш, криминалистика техникаларини ўрганиш синфлари, божхона постининг моделлаштирилган ўқув аудиторияси, хорижий тилларни ўрганиш, ҳарбий машғулотлар хоналари, божхона экспертизаларини амалга оширишга мўлжалланган замонавий вое-сигалар ва асбоб-ускуналар билан жиҳозланган лаборатория, автомобиль тайёргарлиги бўйича махсус ўқув тренажерлар ҳамда транспорт-да амалий машқлар ўтказиш синфлари мавжуд. Шунингдек, иккита замонавий ётоқхона, кутубхоналар, спорт мажмуаси ва бошқа зарур иншоотлар тингловчилар ихтиёрида.

Тантаналар Олий ҳарбий божхона институти қошида ташкил этилган ансамбль ва ҳарбий оркестр томонидан тайёрланган концерт дастурига уланиб кетди.

Н.АБДУРАИМОВА,
ЎЗА муҳбири

Yangiliklarda yurt nafasi

❖ **Мустақиллигимизнинг йигирма беш йиллик байрами арафасида Бухоро вилояти Жондор тумани фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш бўлими ҳамда давлат нотариал идорасининг янги биноси фойдаланишга топширилди.**

Бунёдкорлик ишларига қарийб 1 миллиард сўм маблағ сарфланган янги бинонинг никоҳ маросимлари ўтказиладиган тантаналар зали, ҳужжатларни расмийлаштириш, архив ва нотариал идора ходимлари хоналариди замонавий шaroитлар яратилган.

Шу кун янги бинода Қодиржон Раҳмонов ва Ситорабону Абдуллаеванинг никоҳи қайд этилди.

— Никоҳимиз энг улуг, энг азиз байрамимиз кунин олтидан қайд этилгани биз учун унутилмас воқеа бўлди, — дейди Қ.Раҳмонов. — Мустақиллик йилларида азалий кадриятларимиздан бўлган оила мустақамлигига давлат сиёсати даражасида эътибор қаратилаётгани ёш авлоднинг ватанпарварлик ва миллий кадриятларимизга ҳурмат руҳида камол топишида муҳим аҳамият касб этмоқда. Шундай қутлуг айём арафасида замонавий бинода биринчи бўлиб никоҳдан ўтганимиздан хурсандимиз.

❖ **“Хотин-қизлар кўмитасининг энг намунали бошланғич ташкилоти” кўрик-танловининг Тошкент вилояти босқичида 25 бошланғич ташкилот 9 номинация бўйича ғолиблик учун баҳсладди.**

“Ўзал ва бетакорримсан, муқаддас Ватаним, жоним сенга фидо, Ўзбекистоним!” шiori остида ташкил этилган тадбирда вилоят ҳокимининг ўринбосари, вилоят хотин-қизлар кўмитаси раиси С.Файзиёва ва бошқалар мамлакатимизда хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, интилиш ва ташаббусларини қўллаб-қувватлашга қаратилаётган алоҳида эътибор юксак самаралар берётганини таъкидлади. Президентимизнинг 2004 йил 25 майдаги “Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитаси фаолиятини қўллаб-қувватлаш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги фармони бу борада муҳим дастуриламал бўлаётди.

— “Энг намунали маҳалла фуқаролар йиғини хотин-қизлар кўмитаси бошланғич ташкилоти” номинацияси бўйича ғолиб бўлганидан хурсандиман, — дейди Юқорий Чирчиқ тумани “Истиқлол” маҳалла фуқаролар йиғини фаоли Шайхона Усмоналиева. — Фаол хотин-қизлар кўмитаси бошланғич ташкилотларини аниқлаш, уларнинг илғор иш тажрибасини оммалаштиришга хизмат қилаётган ушбу танловда фаолиятимизга оид қўллаб-янгиланган билан танишиш, бир-биримиздан ўрганиш. Бу кейинги фаолиятимизни янада самарали ташкил этишга хизмат қилади.

Барча номинациялар бўйича ғолиблар аниқланиб, танловнинг мамлакат босқичига йўланма берилди.

❖ **Оҳангарон туманидаги Мурувват уйда “Эъзозингдан айланай, Ватан!” шiori остида маданий-маърифий байрам тадбири ўтказилди.**

Халқ депутатлари Тошкент вилояти кенгаши ижтимоий-маданий ривожланиш масалалари бўйича доимий комиссияси ҳамда “Нуруний” жамғармаси вилоят бўлими ва бошқа ташкилотлар ҳамкорлигида ташкил этилган тадбирда мамлакатимизда ёши улуг инсонларни эъзозлаш, уларга ҳурмат-эҳтиром кўрсатиш, аҳолининг ижтимоий муҳофазасига муҳтож қатлами манфаатларини таъминлашга алоҳида эътибор қаратилаётгани таъкидланди.

— Мамлакатимизда аҳолининг ижтимоий муҳофазаси доимий эътиборда эканини 350 ўринга мўлжалланган муассасамиз мисолда ҳам кўриш мумкин, — дейди Мурувват уйи директори Азиз Гайназаров. — Мустақиллик йилларида таволуб таъмирланиб, замонавий жиҳозланган муассасамизда даволанувчилар учун барча шароит мавжуд. Байрам баҳона хол-аҳвол сўраб келувчилар янада кўпайди.

Мурувват уйи даволанувчиларига вилоят ҳокимлиги ҳамда тадбир ташкилотчиларининг совгалари улашилди, байрам дастурхони ёзилди.

Санъаткорлар ижросида Ватан, тинчлик ва дўстликни мадҳ этувчи куй-қўшиқлар янгради.

❖ **Самарқандда “Соғлом авлод тарбиясида миллатларaro тотувлигининг ўрни” мавзусидаги илмий-амалий семинар бўлиб ўтди.**

Республика Байналмилал маданият маркази ва Хотин-қизлар кўмитаси ҳамкорлигида ташкил этилган тадбирда вилоятдаги миллий маданият марказлари, давлат ва жамоат ташкилотлари, кенг жамоатчилик вакиллари қатнашди.

Тадбир доирасида “Биз сенинг фарзандларингиз, Ўзбекистон!”, “Соғлом она, соғлом бола — миллат бахти” номли кўргазмалар, “Миллий ва диний баркирелик — барқарорлик омили”, “Қудрати-миз — бирлик ва ҳамжиҳатликда” мавзуларида давра сўхбатлари ўтказилди. “Ўзбекистон — умумий уйимиз” VI республика дўстлик ва маданият фестивалининг вилоят босқичи ғолибларига махсус диплом, фахрий ёрлик ва совғалар топширилди.

Семинар якунида намойиш этилган “Биз сенинг фарзандларингиз, Ўзбекистон!” номли фильм ҳамда вилоятдаги миллий маданият марказлари бадий фильмларининг концерти иштирокчиларда катта таассурот қолдирди.

ЎЗА ва махсус мухбирларимиз йўллаган материаллар асосида тайёрланди.

Янги ўқув йили замонавий бинода

Навоий вилояти Кармана туманидаги 8-умумтаълим мактаби ўқувчилари янги ўқув йилини янги бинода бошлади.

Таълим масканининг очилиш маросимида Президентимиз раҳнамолигида ёш авлоднинг замонавий билим ва касб-ҳунар сирларини пухта эгаллаши, спорт билан мунтазам шуғулланиши учун барча шароит яратилаётгани таъкидланди.

— Мактабимизнинг янги биноси 420 ўринга мўлжалланган, — дейди мактаб директори А.Қаршиев. — Шу пайтгача фойдаланишда бўлган биналар тўлиқ таъмирланиши натижасида 540 ўринга мослаштирилди. Қарийб 1 миллиард 440 миллион сўм маблағ эвазига барпо этилган янги бино замонавий ўқув жи-

ҳозлари билан таъминланди. Ўзбекистон Болалар спортни ривожлантириш жамғармаси томонидан мактабимиз қошида замонавий спорт залининг бунёд этилгани ўқувчиларимизнинг ҳар томонлама баркамол улғайишида муҳим омил бўлмоқда.

Жорий йилда Навоий вилоятида Инвестиция дastури асосида 16 умумтаълим мактабида қурилиш-таъмирлаш ишлари амалга оширилиб, айни мақсадлар учун 14 миллиард 709 миллион сўм маблағ йўналтирилди. Бу энг улуг, энг азиз айём арафасида келажакимиз эгалари учун муносиб байрам туҳфаси бўлди.

Н.РАҲИМОВ,
ЎЗА мухбири

Ижодга иштиёқманд ўқувчилар

Ватанимиз мустақиллигининг 25 йиллиги муносабати билан “Баркамол авлод” республика болалар бадий ижодиёт марказида ижодий ишлар кўргазмаси ташкил этилди.

Кўргазмада марказда фаолият юритаётган “Дурадгорлик”, “Ёғоч ўймакорлиги”, “Мунчоқли безак”, “Бичиштикиш”, “Тўқиш”, “Карвинг”, “Ёш мусаввир” тўғарақларнинг 90дан ортиқ аъзоси мустақиллик даврида амалга оширилган улкан ислохотлар, бунёдкорлик ишлари ва эришилган ютуқларимиз акс эттирилган ижодий

ишлари билан иштирок этди.

— Тадбирдан кўзланган мақсад мустақиллик қадр-қимматини теран идрок этиш, халқимизнинг ўтган давр мобайнида босиб ўтган йўли, кенг қўламли ислохотлар, қўлга киритган улкан ютуқларимизнинг туб моҳияти ва аҳамиятини ўқувчи-ёшларга etkaziшидир, — дейди марказ раҳбари Дониёр

Эрматов. — Ана шу эзгу мақсадлар ижодга иштиёқи билан, иқтидорли ўқувчиларимизнинг “Ўзал ва бетакорримсан, муқаддас Ватаним, жоним сенга фидо, Ўзбекистоним!” деб номланган туркум ижод намуналарида аққол намоён бўлиб турибди.

Ижодий ишлар кўргазмасида фаол иштирок этган тўгарак аъзоларига эсдалик совғалари топширилди.

Дилшод РЎЗИКУЛОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Рўёбга чиққан орзулар

қад ростлаган ҳар бир иншоотда акс этмоқда

Соғлом она ва бола йиғида Инвестиция дastури асосида Андижон вилоятида ижтимоий соҳа иншоотларида улкан бунёдкорлик ишлари амалга оширилди. Айни пайтда пудратчи ташкилотлар уларни фойдаланишга топширилди.

Мустақиллик байрамида Кўргонтепа қурилиш касб-ҳунар коллежи педагогик жамоасининг 15 йиллик орузи ушалди. Инвестиция дastури доирасида ажратилган 805 миллион 297 минг сўм маблағ эвазига барпо этилган 60 ўринли ўқув-амалиёт устaxonаси фойдаланишга топширилди. Уни “Олтинқул бинокори” масъулияти чекланган жамияти курувчилари қисқа муддатда битказиб бердилар.

Барча зарур асбоб-уқуналар, кўргазмалар қурулган билан жиҳозланган устaxonа тўртта йўналиш бўйича амалий кўникмалар ҳосил қилишда қўл келади. Коллеж педагогик жамоаси умумқурилиш ишлари, чилангарлик, пайвандлаш, автомобилларга техник хизмат кўрсатиш соҳалари учун малакали мутахассислар тайёрлайди. Алоҳида хонага ўрнатилган тикув дасттоҳлари эса қиз-

ларга ҳунар ўрганиш имконини беради.

Андижон тумани Ёрбоши қишлоғининг “Гулистон” маҳалла фуқаролар йиғинидаги 49-умумтаълим мактаби узоқ йиллар мослаштирилган бинода фаолият кўрсатди. Мустақиллик байрами ҳамда янги ўқув йили арафасида бу ерда қуриб битказилган икки қаватли кўркам ва шинам, 180 ўринли таълим муассасаси маҳалла болаларига ажойиб туҳфа бўлди. Уни “Андиқшоққурилиш” масъулияти чекланган жамияти бунёдкорлари барпо этди. Бунинг учун давлат бюджетидан 1 миллиард 181 миллион сўм маблағ сарфланди.

Мактабнинг янги биносидан кимё, биология, физика ва информатика хоналари, гимнастика зали, архив, қизлар ва ўғил болалар меҳнат хоналари ўрин олган. Янги қозонхона эса иссиқлик таъминоти меъёрда бўлишини таъминлайди.

Ҳа, вилоятнинг барча шаҳар ва туманларида истиқлол иншоотларини фойдаланишга топшириш маросимлари ўтказилапти.

Орифжон СИДДИҚОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Истиқлолга тенгдош институт

«Ўзбекистон» нашриёт-матбаа ижодий уйида “Кимёлар технологиялар маскани” деб номланган китоб-альбомнинг нашр этилиши Тошкент кимё-технология институти педагоглари ва талабалар жамоаси қувончига қувонч қўнди.

Рангли китоб-альбомда ўқув юртининг ўтган чорак аср мобайнидаги фаолияти қамраб олинган. Мамлакатимизда кимё sanoatини ривожлантириш бевосита салоҳиятли кадрларга боғлиқ. Тошкент кимё-технология институтида ана шу соҳа учун тайёрланаётган кадрларнинг Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришдаги ўрни ушбу йирик тўпламнинг тайёрланиши учун асос бўлди, дейиш мумкин. «Шўртангач кимё» мажмуаси, Деҳқонобод қалийи ўғитлар заводи, Устюрт газ-кимё мажмуаси, Навоий, Олмалик шаҳарларидаги кимё, озик-овқат кор-

хоналарида институт кадрларининг меҳнат қилаётганиги китоб-альбомда рақам, саналар билан шарҳланган.

Истиқлол тенгдоши ҳисобланган мазкур институт Президентимизнинг 1991 йил 6 майдаги фармони билан очилишган. 25 йиллик давр ичида ушбу олий таълим муассасасида ривожланди, профессор-ўқитувчиларнинг Ўзбекистон тараққиётига хизмат қилувчи йирик тадқиқотлари амалга

оширилди, бу жараён давом этмоқда. Ана шу ишларнинг кўзгуси сифатида китоб нашр қилиниши аризулик воқеадир. Китобни varaқлар экансиз, «Тарихга бир назар», «Институт фидойилари», «Факультетлар ва кафедралар фаолияти», «Саноат корхоналари билан ҳамкорлик» каби рунлар билан ҳамкорлик» каби рунлар остида эълон қилинган мазмундор мақолаларга кўзингиз тушади.

Китоб-альбомда юртимиздаги кимё sanoati мажмуаларининг замонавий кўриниши, ишчи-хизматчиларнинг самарали меҳнат қилиши учун яратилган шароит, олиб борилаётган йирик тадқиқотлар аҳамияти ҳақида ҳикоя қилиниб, фотолаҳзаларда акс ettirilgan.

Тўплам Ўзбекистоннинг кимё sanoatiга қизқадиган мутахассислар учун ишончли манба вазиёсини ўтайди.

Хулкар ТҮЙМАНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

2016-yil 3-sentabr, № 71 (8928)

Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги тасарруфидagi олий ҳарбий таълим муассасаларида биринчи босқич курсантларининг тантанали ҳарбий қасамд қабул қилиш маросимлари бўлиб ўтди. Ватанга содиқлик онти муқаддас сифда турган ҳар бир йигит-қизнинг Ватан ва халқ олдидаги масъулиятини яна бир карра ошirdи. Халқимизга таянч бўлишни мақсад қилган ёшлар фуқароларнинг конституцион ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишга, юртимиз тинчлиги, осойишталиги ва хавфсизлигини таъминлашга бел боғладилар.

Тошкент олий умумқўшин кўмондонлик билим юртида ҳам мазкур ҳарбий таълим муассасаси ҳамда Тошкент тиббиёт академияси ҳузуридаги

мат кунларида ҳамроҳи мизга айланади.

Сурхондарёлик, кўп йиллар мактабда ўқитувчилик қилган Йўлдош ота Рустамов аёли Раъно ая

юқори малакали кадрлар тайёрлашмоқда. Муассасада бўлажак офицерларнинг ўқиб-ўрганиши, жанговар тайёргарлиги ва маънавий салоҳиятини юксалтириши учун барча шароит яратилган. Шу боис ушбу даргоҳда ўқиш истагида бўлган ёшлар сафи йилдан-йилга кенгаймоқда.

Бундай имкониятлардан оқилона фойдаланиб, Ватан ҳимоясини ўз тақдирини билан боғлаган ёшларнинг ҳарбий қасамд қабул қилиш маросимида сўзга чиққанлар ўғлонларни бе-

лимини мунтазам ошириб бормоқда.

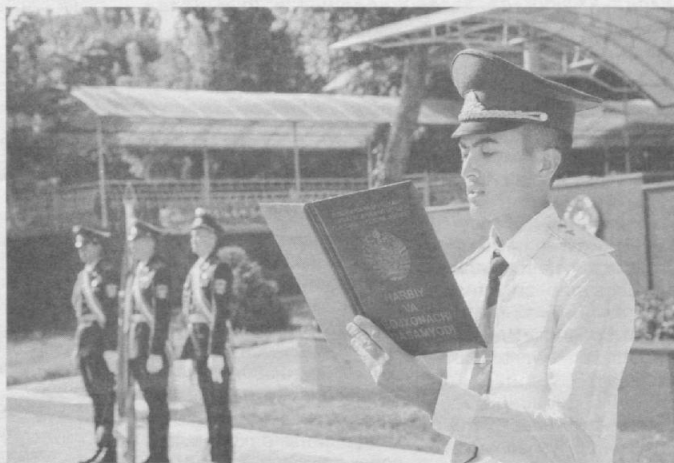
ТАТУ махсус факультети эрта тонгдан республикамизнинг турли ҳудудларидан келган отаналар, ёшу кекса билан гавжум бўлди. Оркестр садолари билан бошланган тадбирда факультет бошлиғи ва батальон командирининг кўрсатмасидан сўнг курсантлар бирин-кетин Ўзбекистон Республикаси давлат манфаатлари, унинг мустақиллиги, суверенитети ва ҳудудий яхлитлигини

Qutlug' ostona

ёдда қолиши шубҳасиз. Юртимиз мустақиллигининг 25 йиллиги шодиёнаси тингловчиларнинг ички ишлар идоралари ходимларининг қасамд қабул қилиш тадбирларига улашиб кетди.

— Ўғлимнинг қаддини ростлаб, тантанали қасамд қилганини кўриб, юрагимда фахр уйғонди, — дейди каттакўрғонлик Хидоят Ҳайдарова. — Баҳодир ўғлонлар, Барчиндай қизларнинг кўзида

Юрт посбонлари қасамёди

ҳарбий-тиббиёт факультетининг курсанти бўлиш шарафига муносиб деб топилган мард, жасур ўғлонлар муқаддас она Ватан, давлат ва халқ олдидаги бурч ва вазифаларини сидқидилдан адо этишга ваъда бердилар.

Шу муносабат билан ўтказилган тантанали маросимда Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги раҳбарияти, вазирлик ҳузуридаги Жамоатчилик кенгаши ва Тошкент олий умумқўшин кўмондонлик билим юрти Васийлик кенгаши аъзолари, давлат ва жамоат ташкилотлари вакиллари, курсантларнинг ота-оналари ва яқинлари иштирок этди.

— Қасамд қабул қилиш онлари ҳаётимдаги энг улуғ ва ёруғ кун бўлиб қолади, — дейди курсант Жавлонбек Бува-раимов. — Сабаби, эл-юрт олдида соҳа сирларини кунт билан ўрганиш, Ватан хизмати ва ҳимоясига доим тайёр туриш, юртга содиқ ўғлон бўлишга қатъий сўз бердим. Йигит сўз бердим, уни бажариши, шу қатори чуқур билим, юксак маданият, кенг дунёқарашга эга бўлиши шарт. Буни ота-онам, мактаб ва касб-хунар коллежидаги устозларим кўп бор таъкидлашган. Эндиликда бу лафз ўкув даврида, хиз-

Рустамова билан наби-раси Жамшид Тўхтаўжаевни унутилмас дақиқалари билан қутлаш учун келган.

— Биз уч ўғил ва бир қизимиз ҳарбий соҳада фаолият юритаётганидан жуда хурсандимиз, — дейди Йўлдош ота. — Икки ўғлим полковник, биттаси майор, қизим эса захирадаги офицер. Мана, бугун набиран ҳам аскар бўлди. У болалигидан ҳарбий бўлишни орзу қиларди. Фарзандларимиз эл-юрт тинчлиги йўлида хизмат қилаётган экан, биз бугун муқаддас Ватан олдида оз бўлса-да, муносиб бурчимизни адо этдик, деб ўйлайман.

— Ҳарбийлар бор экан, албатта, ҳарбий тиббиёт ходимларига ҳам эҳтиёж бор, — дейди Санъат Казаков. — Бизнинг оила-мизда ҳамма тиббиёт соҳасида фаолият юртади. Икки акам доришунос. Мен ҳам 5-курсга қадар Бухоро тиббиёт институтида таҳсил олдим. Энди ҳарбий-тиббиёт факультетида ўқишни давом эттирмоқчиман. Келажакда юртимиз ҳимоячилари саломатлигига ҳисса қўшиш ниятидаман.

***
Чирчиқ олий танк кўмондонлик-муҳандислик билим юртида замонавий таълим стандартлари асосида

такрор ва унутилмас воқеа билан қутлаб, уларга Ватан ҳимоясида собит — мустаҳкам қалқон бўлишни тиладилар.

— Ўғлим ва унинг сафдошлари ҳарбий қасамд қабул қилиб, чинакам юрт ҳимоячиси бўлди, — дейди курсант Улуғбек Мадаминовнинг онаси Феруза Қосимова. — Барча юртдошларимиз кўз тикиб, ишонч билдирганига монанд улар ҳарбий қасамдига содиқ қолиб, бурчларини виждонан адо этишларига ишонаман.

***
Тошкент ахборот технологиялари университети махсус факультетининг курсантлари ҳам тантанали тарзда қасамд қабул қилдилар.

Республикамиз Қуролли Кучлари сафига офицер кадрларни тайёрлаб берувчи мазкур факультетнинг «Телекоммуникация» ва «Радиотехника» таълим йўналишларида малакали профессор-ўқитувчилар махсус фанлари, тактик, ҳарбий алоқа ва техника воситалари бўйича замон талабларига мос тарзда пухта билим бериб келмоқда. Глобал тармоққа уланган компьютер ва ахборот технологиялари билан жиҳозланган ўкув синфлари, электрон кутубхоналарда курсантлар ўз би-

муносиб ҳимоя қилишга, ҳарбий хизматнинг машаққат ва қийинчиликларини сабот билан енгишга қасамд қилди.

Тадбирда сўзга чиққанлар орийат, гурур ва садоқатини ҳар недан улуғ санайдиган танти халқимизнинг жасур ўғлонларини йигитлик шаъни, ор-номусини ўртага қўйиб, зиммасидаги шарафли ва масъулиятли бурчини адо этишга бел боғлагани билан самимий қутлади.

— Болалигидан ҳарбийликка иштиёқ балинд ўғлимнинг Фаргона вилотидаги ҳарбий академик лицейни тамомлагач, аҳди янада қатъийлашган эди, мана эзгу ниятига эришди, — дейди курсант Муҳаммадали Абдуваҳобовнинг онаси, Қува компьютер технологиялари касб-хунар коллежининг махсус фан ўқитувчиси Захроҳон Солиева. — Олий маълумотга эга тўрт қизимдан кейинги кенжа фарзандимни ҳарбий либосда кўриб, қалбим гурурга тўлди, оиламиз билан фахрландик. Келажакда унинг Ватанимизга содиқ, сергак ва фидойи посбон бўлишига ишонаман.

***
Бу кун Ички ишлар вазирлиги академиясининг 1-курс тингловчилари ҳамда уларнинг яқинлари учун қўшалоқ байрам сифатида бир умр

ёниб турган ўт, уларнинг ўзларига, келажакка ишончлигини биландлигини билдирди.

— Мен ҳам келажакда худди акамдек ички ишлар ходими бўлмоқчиман, — дейди Булунғур туманидаги 1-умумтаълим мактабининг 6-синф ўқувчиси Меҳроҳ Холназаров. — Мактабимиздаги спорт тўғрақларида фаол қатнашиб, ўз маҳоратимни ошириб бораёпман. Бошқа фанлардан ҳам баҳоларим аъло.

Тантанали қасамд қабул қилган жасур ва мард посбонларни қутлаш учун сўзга чиққанлар тингловчиларга эл-юрт осойишталигини асрашдек муқаддас вазифани бажариши йўлида виждонан ва сидқидилдан хизмат қилиш ҳамда отаналар ва устозлар билдирган ишончлини оқлашдек масъулиятли ишда зафар ёр бўлишни тилади.

Шунингдек, Жиззах олий ҳарбий авиация билим юрти, Самарқанд олий ҳарбий автомобиль кўмондонлик-муҳандислик билим юрти, Ёнғин хавфсизлиги олий техник мактабида ҳам бу каби тадбирлар бўлиб ўтди.

Зилола МАДАТОВА,
Аброр УМАРКУЛОВ,
Дилшод РЎЗИКУЛОВ,
Дилмурод ДЎСТБЕКОВ,
«Ma'rifat» мухбирлари

Бўшлиқларни ҳисобга олиш ва тўлдириш журнали

таълим сифатини оширишга хизмат қилади

Ўқувчилар билимидаги бўшлиқларни аниқлаш ва уларни тўлдириш таълим сифатини оширишда муҳим омил саналади. Ўқувчи учун мураккаб саналган мавзу токи унинг ёши ва имкониятларига мослаштирилмас экан, ҳеч қачон тўлиқ ўзлаштирилмайди. Шу сабабли биз "Ўқувчилар билимидаги бўшлиқларни ҳисобга олиш ва тўлдириш журнали"ни жорий этдик. Тугалланган ўқув йилида мазкур журнал тумандаги 17-мактабда тажриба-синовдан ўтказилди. Натижа кутганимиздек самарали бўлди. Ўқувчилар ўзлаштиришидаги бўшлиқлар тўла аниқланиб, уларни ўз вақтида бартараф этиш имконияти пайдо бўлди. Мазкур журнални ташкил этиш ва юритиш тартиби қуйидагича.

"Ўқувчилар билимидаги бўшлиқларни ҳисобга олиш ва тўлдириш журнали" бир ўқув йилига мўлжалланган бўлиб, ўқувчи исм-фамилияси тўғрисида ўзлаштирилмаган мавзулар ва санаси қайд этилиб, тўлдириш мuddати белгиланади. Бундан ташқари, журнал саҳифасида "Бўшлиқларни тўлдириш борасида эришилган натижалар" қатори бўлиб, унда "ўзлаштириш", "ўзлаштирмади" деган хулосалардан бири ёзилади. Аниқланган бўшлиқларни тўлдириш чоралари дастлаб ўқитувчи томонидан амалга оширилади (қўшимча машгулот, индивидуал топшириқлар). Шунга қўра, "ўзлаштирмади" деб хулосаланган ўқувчилар рўйхати ва ўзлаштирилмаган мавзулар ҳақида мактаб директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосарига ҳисобот бериб борилади. Мактабда айрим мавзуларни суст ўзлаштирувчи ўқувчиларнинг рўйхати шакллантирилиб, фан ўқитувчилари, синф раҳбарлари, мактаб раҳбарияти муружаати асосида ота-оналар билан ҳамкорликда чора-тадбир-

Taklif

лар ишлаб чиқилади.

Жорий назорат жараёнида ўқувчилар психо-физиологик хусусиятларига мос келмайдиган, синф томонидан оммавий равишда ўзлаштирилмаган қийин мавзулар, элементлар аниқланиб, фанлар кесимида журналнинг тегишли саҳифаларига қайд этилади. Бу ҳақда синф раҳбари ҳар чорак ва ўқув йили якунида мактаб маъмуриятига ҳисобот беради. Журнални юритишга синф раҳбари ва фан ўқитувчилари масъул ҳисобланади.

Ҳар бир умумтаълим муассасасида журналнинг юритилиши ва сақланишига назорат қилиш бўйича муайян тартиб-қоидалар ишлаб чиқилса, мақсадга мувофиқ бўлади. Мазкур журнал саҳифаланади, муҳрланади, директорнинг муҳри ва имзоси билан тасдиқланади. Айтиш жоизки, бу журнални алоҳида фанлар бўйича ҳам ташкил этса бўлади. У ҳолда журналнинг юритилиши ва сақланиши учун фан ўқитувчиси масъул ҳисобланади.

Дарс давомида қўлланиладиган қизиқарли ўйин методлари мавзу моҳиятини кенгроқ очиб бериш билан бирга, ўқувчиларда ҳозиржавоблик, зукколик, курашувчанлик, дўстона рақобатлашиш ва олға интилиш хусусиятини ривожлантирилади. Тарих дарсларида шундай ўйинлардан кенг фойдаланаётганим ўз самарасини бериб, бўш ўзлаштирувчи айрим ўқувчиларда фооллик, билим олишга иштиёқ ўсмоқда. "Зукко ўқувчи" дарсга ўзгача руҳ берувчи ана шундай ўйинлардан.

Фаоллаштирувчи ўйин

Ўйинда синф ўқувчилари уч гуруҳга бўлинади. Ҳар бир гуруҳ аъзолари ўз жамоаси ғалабаси учун курашади. Ўқитувчи ўтилган мавзулар юзасидан олдидан тайёрланган саволларни гуруҳларга тарқатади. Ҳар бир жавоб бир балл билан баҳоланади. Агар бирор ўқувчи саволга жавоб беролмаса, гуруҳдаги ўқувчилар жавобни топишга ёрдамлашади.

Масалан, 1-савол: Ислом ҳуқуқшунослиги ва ислом дини асосларига бағишланган "Мубаййин" асарининг муаллифи ким? (Жавоб: Заҳриддин Муҳаммад Бобур).

Журналнинг шакли

Фани _____

№	Ўқувчиларнинг исм-фамилияси	Сана	Ўзлаштирилмаган мавзу, тунча, элемент, маълумот	Бўшлиқларни тўлдириш бўйича бажарилган ишлар	Натижа

Фан ўқитувчиси _____

Фан _____

№	Ўқувчиларнинг исм-фамилияси	Ўқувчилар томонидан ўқув йили давомида ўзлаштирилмаган мавзулар сони	1-чорак	2-чорак	3-чорак	4-чорак

Фан ўқитувчиси: _____
Синф раҳбари: _____

Журнал саҳифалари юқоридаги 1-, 2-жадваллар асосида шакллантирилиб, юритилиши мактаб директори ва директорнинг ўқув ишлари бўйича ўринбосари томонидан қуйидаги жадвал асосида назорат қилиб борилади:

№	Журналнинг юритилишида йўл қўйилган камчиликлар	Камчиликларни бартараф этиш бўйича амалга оширилган ишлар	Натижа

Мактаб директори _____
Мактаб директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари _____

Бу ҳужжатнинг таълим сифатини оширишда аҳамияти шундаки, жорий назорат жараёнида аниқланган индивидуал ва оммавий бўшлиқлар оралиқ назорат, ички ва ташқи назоратлар жараёнида аниқланган бўшлиқлар билан қиёсланиб, туман, вилоят ва республика миқёсида умумлаштирилиб таҳлил қилинади. Муайян фан, синфлар кесимида аниқланган оммавий ўзлаштирилмаган мавзуларни юқори синфга кўчириш бўйича тавсия берилади.

Бунинг учун ҳар чорак якунида мактаб маъмурияти томонидан тавсия этилаётган тизим асосида туман(шаҳар) халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлимининг давлат таълим стандартларига риоя этиш мониторингини методик таъминлаш кичик гуруҳларига мониторинг ҳисоботи юборилиб, уларни тўлдириш бўйича мак-

таб, туман миқёсида ўқув семинарлари ташкил этиш лозим.

Жорий, оралиқ назорат, ички ва ташқи назоратлар жараёнида ва фан олимпиадалари ҳамда билимлар беллашуви натижалари асосида ўқувчилар билимида аниқланган оммавий бўшлиқларни тўлдириш қўшимча машгулотлар ташкил этиш орқали юқорида тавсия этилган журналдан фойдаланган ҳолда синфлар ва фанлар кесимида тасдиқланган жадвал асосида амалга оширилса, янада самарали бўлади. Таклиф этилаётган механизм жорий этилса, "Бўшлиқларни тўлдириш — таълим сифатини ошириш" инновацион гоёсини илгари суриш имкони юзага келади.

Зикир ТҲҲТАЕВ,
Пешку тумани ХТМФМТТЭБ давлат таълим стандартларига риоя этиш мониторингини методик таъминлаш кичик гуруҳи раҳбари

ролмаса, жамоа баллини йўқотмаслик учун курашади. Синфда дўстона муҳит яхшиланади, аҳиллик ва бирдамлик барқарорлашади. Натижада ўзлаштириш самарадорлиги ошиб, дарслар ўқувчиларда қизиқарли таассурот қолдиради.

Шамсиябону НАЖМИДИНОВА,
Ғиждувон туманидаги 8-ИДУМИ ўқитувчиси

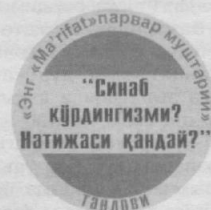
Sinab ko'ring

Бобурий);
— у киши ҳам шох, ҳам шоир бўлган.
2-савол: Шайбонийлар давлатида девонбеги қандай лавозим эди? (Жавоб: бош вазир).
Жавобни билмаган ўқув-

чига дўстлари қуйидагича ёрдам бериши мумкин:
— девонбеги ижро этувчи ҳокимиятни бошқарган;
— у давлатнинг молия ва ҳўжалик ишларини ҳам бошқарган.

Дарс охирида жамоалар тўплаган баллар жамланади. Фолиб жамоа ва фаол ўқувчилар рағбатлантирилади.

"Зукко ўқувчи" ўйини орқали ўқувчиларнинг зийраклиги ошиди, фикрлаш қобилияти кенгайди. Айниқса, бўш ўзлаштирувчи ўқувчиларнинг дарсга қизиқиши кучаяди. Саволга бўш ўзлаштирувчи ўқувчи жавоб бе-

2016-yil 3-sentabr, № 71 (8928)

Истиқлолга тенгдош муаллим

Боғимиз этагидаги субҳони ўрикнинг олтин янглиғ сап-сарик медалларидан бир марта еган одам умр бўйи мазасини унутмасди. Бир йили бобом дарахт остидан униб чиқаётган янги кўчатлардан бир нечтасини авайлаб қовлаб олиб, яхши ният билан боғнинг серунум, офтоб тушиб турадиган жойига ўтказди. Ҳарчанд парвариш қилмасин, кўчатларнинг икки-учтаси ўша баҳордаёқ қуриб қолди. Назаримда, улар яшаш учун курашишга ожизлик қилди. Қолган тўрт туп ўрик эса илдиз отиб, боғимизга маҳкам ўрнатилди.

Бир йили қиш қаттиқ келиб, жуда кўп дарахтларни совуқ урди. Салобатли субҳони ўрикларимизнинг бақувват таналари ҳам бу совуққа дош беролмади. Учтаси ўша йили ўтинга айланди-қолди. Фақат биргина дарахт қаҳратондан омон қикди. Ҳозир ҳам у боғ этагида кўр тўкиб турибди. Мевасидан бутун қишлоқ аҳли баҳраманд. Атрофга куюқ соя ташлаган, барглари шамолда шивирлаб, ҳаёт кўшигини куйлаётган бу азим дарахтнинг келбати, салобати ҳайратга солади. Унинг йиллар оша қаҳратон совуғи, саратон жазирамаси билан олишиб, табиат инжиқликларини мардонавор энгиб келаётган сабр-матонати, жасоратига қойил қоламан.

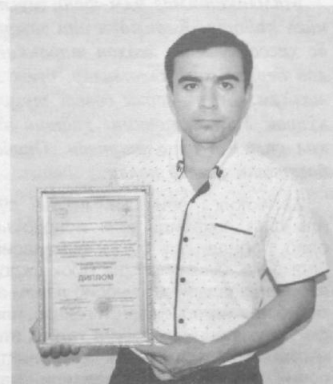
Чамалаб кўрсам, бу улугвор дарахт салкам 25 ёшда экан. Бугун йигирма бешинчи довондан ўтиш арафасида турган истиқлол билан тенгдош. Ўхшашликни қаранг, уларнинг тақдири ҳам гўё ўхшаш. Қанчадан-қанча синовларни матонат билан энгиб, қийинчиликларни имкониятларга айлантирган мустақил Ўзбекис-

тонимизнинг ҳам бўй-басти юксалиб, бугун дунёнинг тараққий этган давлатларига тенглашмоқда. Бундан 25 йил аввал туғилган чақалоқлар эса бугун жамиятнинг фаол аъзоси, Ватан тақдирини ҳал этувчи муҳим кучга айланди. Бухоролик Голибжон Самадов ҳам мана шундай илғор ёшлардан. Айни пайтда у Когон туманидаги 1-ИДУМИда тарих фани ўқитувчиси сифатида фаолият олиб бораёпти. Тиришқоқлиги, илм эгаллашга интилиши ва қизиқиши Голибжоннинг мактаб партасидаёқ фанлар олимпиадаси ва турли интеллектуал беллашувлардаги голиблугига сабаб бўлди. Бухоро давлат университетида талабалик йиллари "Заковат" республика фестивалида жамоанинг етакчи аъзоси сифатида иштирок этди. Ўқитувчилик фаолиятини бошлаган илк йилидаёқ ўқувчилари тарих фани бўйича билимлар беллашуви ва фан олимпиадаларининг худудий босқичларида голиб бўлди. Жамоада ҳам, маҳалла-кўйда ҳам ўз ўрнига ва эътиборга эга бу ташаббускор

йигит яқинда "Энг яхши маънавият билимдони" кўрик-танловининг республика босқичида 1-ўринни кўлга киритди.

Голибжонда ўқитувчи бўлиш орзуси жуда эрта уйғонди. Чунки муаллими онасининг меҳр-муҳаббатга тўла нигоҳи, ҳар қандай боланинг ҳавасини келтирадиган даста-даста китоблари болакайнинг касб танлашида муҳим аҳамият касб этди. У ҳали мактабга чиқмаган пайтлари онасини сўраб тез-тез ўқувчилар келиб турар, кўча-кўйда онасига ҳурмат-эҳтиром билан қарашларини сезиб, бундан фахрланарди.

— Онам "Йилнинг энг яхши фан ўқитувчиси" республика танловида муваффақиятли иштирок этди. Кейин изма-из "Шухрат" медали, "Ўзбекистон мустақиллигига 10 йил" эсдалик нишони билан мукофотланди. Буларнинг барчаси мустақиллик туйғайли. Юртимизда муаллимлар меҳнатининг юксак қадрланаётгани мени янада руҳлантириб, орзуларимга қанот бағишлади. Мана, орадан йиллар ўтиб, ўзим ҳавас қилган муаллимлар билан бир қаторда турибман, — дейди ёш ўқитувчи. — Яқинда донолардан бирининг шундай гапини ўқиб қолдим: "Ватанинг сенга нима берган бўлса, сен уни икки қарра қилиб қайтаришга бурчлисан". Бу сўзлар зиммамдаги масъулиятни, фарзандлик мажбуриятини юз чандон оширди, қалбимда

ватанпарварлик туйғусини янада алангалатди. Юртдошларимга, тенгдошларимга бугун айтар сўзларим: келинг, гайрат-шижотимизни бекорчи ҳою ҳавасларга сарфламай, камолотимиз ва яқинларимиз бахти ва фаровонлиги учун сарф этайлик. Бу эса Ватанимиз ободлиги, равақини юксалтиради. Мустақил Ўзбекистон ҳамisha "дунёнинг энг бахтли мамлакати" бўлиб қолишини таъминлайди.

Бугун Голиб Самадов каби истиқлол тенгдошларининг камолини, улар эришаётган каттаю кичик ютуқларни кўриб, тагин боғимиз этагидаги ўша улугвор дарахт кўз олдимга келади. Кўнглимдан шундай ўйлар кечади: мустақил юрт заминиди илдиз отаётган бу ниҳоллар бир кун келиб улкан дарахтларга айланади. Уларнинг сояси мева-сидан кўплар баҳраманд бўлади.

Ирода **ОРИПОВА**,
"Ma'rifat" муҳбири

Азиз, ўғил-қизим! Мана, олий таълим даргоҳини битириб, ўқитувчи деган юксак мақомга эришдингиз. Кечагина дарсда ўтириб, гоҳ жавобини билмаган саволлардан юзингиз қизариб, гоҳ топқирликдан олам-олам завққа тўлаган талаба эдингиз. Бузуи ўзингиз партада ўтирган болаларга билим беришга чоғлангансиз. Ҳаяжонингиз бир олам...

Мактаб — болаларнинг энг севимли дўстлари, опа-акалари, қадрли устозлари жам бўлган маскан. Серсавол, ҳар нарсадан ҳайратланадиган, дунёни англашга интилан, ютуқлардан қувониб, билмаганларини ўрганишга бел боғлаган, ўйинқароқ болаларни бирлаштирган жой эса синфхонадир. Бола дунёни ана шу синфхонадаги дарсларда англайди. Олам сир-синаотлари тафаккурида жонланади. Бунда ўқитувчи болага борлиқ тилсимларини очиб беришга кўмаклашувчи, ҳарф танитиб, саводини чиқарувчи доғишманд кишидир. Сиз бола учун мактабдаги энг чиройли, қадрли, билимдон, доно, ҳар нарсага қодир, ота-онасидек меҳрибон инсон бўлиб кўринасиз. Илк учрашувдаги илиқ муносабатлар туйғайли ўқувчи сиз учун юрагидан жой ажратиб улгуради. Бола қалби оппоқ қоғозга қиёсланар экан, сиз унга гўзал инсоний фазилатлар — одамийлик, меҳнатсеварлик,

меҳрибонлик, ватанпарварлик, дўстлик, ҳурмат-иззат ҳамда илмга чанқоқлик хусусиятларини жо этмоғингиз лозим.

Мана, ўттиз беш йилдирки, мактабда, жажжи дўстларим — болалар даврасидаман. Шу боис

Ўқувчингиз «беш» баҳо қўйиши учун...

(Ёш педагогларга тавсия)

энди фаолиятини бошлаётган ёш ўқитувчиларга ўз тахрибамдан айрим тавсияларни айтишни лозим топдим.

Унутмангки:

— Синфга ҳамisha очик юз ва табассум билан, қувноқ кайфиятда кириб келинг. Болалар сизни ҳам шундай кайфиятда кутиб олишга одатланадилар.

— Ўқувчингиз ботинида не гаплар борлиги билан қизиқинг. Шунда улар ичидидаги гапларни, фикрини бемалол ифода-

лашга ўрганади. Натияжада сўз бойлиги ошиб, нутқи равонлашади, атрофидаги тенгдошларида ҳам сўзлаш иштиёқи ортади.

— Болани сизлаб гапиринг. Чунки ўқувчилар турли муҳитдаги оиладан келган бўлиши мумкин. Шунда сиз уларнинг энг севимли кишига айланасиз.

— Уларни бир-бирини сизлаб гапиришга ўргатингки, бу айрим кўрс, мактанчоқроқ болада ҳам

ҳурматни талаб қилинг. Шунда аълочи ўқувчи қолақ, паст ўзлаштираётган тенгқурини тинглайди, унга ёрдам беради. "Тенгдош тенгдошга", яъни ўқувчи ўқувчига ўргатса, ўзлаштириш кўрсаткичи тез кўтарилади.

— Ўқувчиларни она табиатга ошнолик руҳида тарбияланг. Синфхонадаги тувакда очилган гулларни энг аълочи ўқувчига қаратиб, гул номи-

дан гапиринг. Масалан, "Мен бугун аълочи, уй вази фасини тўғри бажарган Алишер, Бобуржон ва Моҳирахон учун очилдим. Дарс тугагунча бу ўқувчиларга кимлар етиб олар экан, деб қараб турибман. Мен фақат аълочи, одобли, билимдон ўқувчиларга қарайман".

— Ўқитувчи сифатида ҳар бир боланинг тоза озода кийинишига, тартиб-интизомига эътиборли бўлинг. Масалан, «Нодиржоннинг қўйлак-шимини ким дазмол қилди

Sizga gapim bor

экан? Жуда чиройли чиқибди. Онасига раҳмат. Гўзалхоннинг лентасини ким тақиб қўйди? Жуда чиройли, худди капалакка ўхшабди. Азизбекнинг туфлиси уч кундан бўён ҳеч ҳам чанг бўлмабди-я! Нодирахон билан Умаржон катта танаффусда роса югурсам, кийимлари бетартиб эмас». Шунда ўқувчиларда лоқайдлик, бепарволик хисси йўқолади. Хушёр, зийрак бўлиб улғаяди.

Болалар дунёни ажойиб ва гаройиб, турли-туман саргузаштларга бойдир. Сиз иш бошлаган кундан эътиборан ҳар бир дақиқани қадрлаб, вақтдан унумли фойдалана билсангиз, болалар сиз билан аҳил-иноқ оила, жамоа бўлади. Сизни энг яхши одам деб билиб, юриш-туриш ва ўзини тутишда сизга ўхшашга интилади. Педагогик фаолиятингизга "5" балл қўяди. Ўқувчиларингизнинг сизга қўйган баҳоси — ҳақиқий баҳодир!

Гўзалхон **ТОШХОНОВА**,
Учқўприк туманидаги
15-мактабнинг
бошланғич синф
ўқитувчиси

Мамлакатимиз илм-фани мустақиллик йилларида ўзининг тарихий ўзинига қайтди. Қадимдан она заминимизда баширят цивилизациясига беки-бес ҳисса қўнган, жамон тараққийети йўналишини муайян даражада белгилаб берган улғу аломатлар, буюк мутафаккирлар етишиб чиққани барчага маълум. Бироқ совиқ совет тузуми даврида илм даргоҳларимиз фаолиятни кўпроқ Ўзбекистоннинг ҳаётий эҳтиёжларидан йироқ бўлган вазифаларни ҳал қилишга йўналтирилди. Оқибатда фан ва ишлаб чиқариш ўртасидаги боғлиқлик узилиб қолди.

Истиқлолга эришганимиздан сўнг илм-фан соҳасида ҳам ислохотлар олиб борилди ва бу ўз самарасини бермоқда. Олимларимиз буюк аждодлари анъаналарини муносиб давом эттириб, энг илгор, энг янги гошлар, илм-фан ютуқларини жараёнга татиқ этиб мустақил Ватанимизнинг илмий-иқтисодий, илмий-техник, маданий, маънавий-маърифий тараққиёти йўлида кенг қўлмалли илмий изланишлар, фундаментал ва амалий тадқиқотлар олиб бораёттир. Масалан, Фанлар академиясининг биргина Микробиология институти томонидан ҳам юртимиз санвати тармоқлари учун муҳим инновациялар тақдим этилмоқдаки, фан ва ишлаб чиқариш ўртасидаги интеграциялашув жараёнлари суръати ошмоқда.

Микроорганизмлар билан танишув

Инсон ҳайвонот ва наботот олами билан чамбарчас ҳаёт кечиради. Микроорганизмлар дунёсини гарчи ўз кўзи билан кўрмас-да, унинг борлигини ҳис қилади, илғайди. Албатта, фандан бе-хабар кишига микроорганизмдан сўз очсангиз, бактериянинг чиритувчи, бижигувчи хусусиятини кўз олдига келтириб, бир сесканиб тушади. Гуё унинг табиятдаги вазифаси фақат чиритишдан иборатдек. Аслида эса бу микрожониворларнинг ҳам фойдали турлари мавжуд бўлиб, борлиқни улурсиз тасаввур қилиб бўлмайдми. Микроорганизмлар табиятда юзага келадиган турли чикиндиларни парчалаб, осон ўзлаштириладиган моддаларга айлантиради ва тупроқни ўсимликлар учун зарур бўлган моддалар билан бойитади. Шу йўл орқали доимий ва узлуксиз модда айланшини таъминлайди.

Дастурхонимиздаги доимий неъмат — нон ва нон махсулотлари ёки бўлма-са, турли суг махсулотларини тайёрлашда ачитувчи бактериялардан ташкил топган ачитқилардан кенг фойдаланилади. Ачитиш йўли билан турли ичимликлар тайёрлаш, шунингдек, ацетон, этил спирти, сут, лимон ва сирка кислоталар, техник жиҳатдан муҳим бўлган бошқа бир қанча махсулотларни ишлаб чиқаришда ҳам ушбу кўзга кўринмас микроорганизмларнинг ўрни бекиёс.

— Микробиология биологиянинг нисбатан ёш тармоғи ҳисобланади, — дейди Фанлар академиясининг Микробиология институти илмий котиби, биология фанлари номзоди Нигора Бекмухаммедова. — У биокимё, молекуляр биология, биотехнология, агрокимё, фитопатология, ветеринария, тиббиёт, эпидемиология, қишлоқ хўжалиги, саноат, денгиз, геология, генетика, космик микробиология ва бошқа фанлар билан чамбарчас боғлиқ. Мазкур фан бактериялар, актиномицетлар, микроскопик замбуруғлар, риккетсиялар, микоплазма, вируслар ва микроскопик сувўтларнинг морфологияси, физиологияси, биокимёси, генетикаси, экологияси ва систематикасини ўрганади. Шунингдек, ушбу фан микроорганизмларнинг инсон, ҳайвон ва ўсимликлар ҳаётидаги аҳамияти, табиятда моддаларнинг алмашишини, турли юқумли касалликларнинг олдини олиш ва даволашдаги тиббиёт, саноат ва экологияда қўлланиши кабилар илмий изланишларнинг асосий йўналиши ҳисобланади. Олайлиқ, қишлоқ хўжалиги йўналишида ўтган йиллар давомида экологик тоза, атроф-муҳит ва одамлар саломатлиги

логик фаол моддаларни синтезлаш хусусиятига эга. Ҳозирги вақтда маълум бўлган антибиотикларнинг учдан икки қисмини актиномицетлар синтезлайди.

Дарвоқе, саноат учун муҳим бўлган торф, тошқумир, нефть, темир, олтин-гурт рудалари каби кўпгина фойдали қазилмалар бактериялар фаолияти асосида ҳосил бўлади. Ўз ўрнида кўмир конларидаги метан газини парчалаш, оқова сув ва ҳавони тозалаш, қишлоқ хўжалигида тупроқнинг ҳосил бўлиш жараёнлари, ерга ишлов бериш, ўғитлаш, суғориш, тўпоқда руй берадиган физиологик ўзгаришларни барта-раф этиш, зах ерларнинг сувини қочри-риш, органик ўғитлар тайёрлаш, сақлаш ва улардан фойдаланишда ҳам микроорганизмларнинг роли катта.

Фундаментал тадқиқотлардан — инновацион ишланмагача

Илмий муассасада ўнга яқин илмий тадқиқот лабораториялари мавжуд бўлиб, мазкур лабораторияларда давлат дастури бўйича 17 та илмий лойиҳа (6 та фундаментал, 8 та амалий ва 3 та инновацион) бўйича илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда. Микроорганизмларнинг биоэкологияси, систематикаси, физиологияси, цитологияси, биокимёси, генетикаси ва ген инженерияси, уларнинг ҳужайраларида метаболик жараёнлар регуляцияси, микроб биотехнологиясининг халқ хўжалиги, тиббиёт, саноат ва экологияда қўлланиши кабилар илмий изланишларнинг асосий йўналиши ҳисобланади. Олайлиқ, қишлоқ хўжалиги йўналишида ўтган йиллар давомида экологик тоза, атроф-муҳит ва одамлар саломатлиги

учун безарар ва самарали ўғит олиш технологиялари яратилди. “Ер малҳами”, “Вербактин”, “Микрозим-1”, “Микрозим-2”, “Микроўстиргич” каби био-препаратлар Қорақалпоғистон Республикаси, Қашқадарё, Сирдарё, Бухоро вилоятларида етиштирилаётган буғдой, гўза, полид ва сабзавот экинларида қўлланиб, тажриба-синов ишлари ўтказилди. Ҳозир бу био-препаратлардан қишлоқ хўжалигида фойдаланилмоқда. Ўша учун “FOSSTIM-1”, буғдой учун “FOSSTIM-2”, сабзавот экинлари учун “FOSSTIM-3” каби қуруқ ва суюқ ҳол-

Микроорганизмлар музейи

Институтнинг “Саноат учун муҳим микроорганизмлар тўплами” лабораториясини микро жониворларнинг жонли музейи дейиш мумкин. У ерда бак-

териалар, актиномицетлар, замбуруғлар ва ачитқиларнинг ноёб тўпламлари мавжуд бўлиб, 3000 дан ортик санат учун муҳим микроорганизм штамлари сақланади. Энг замонавий микроскопга ўрнатилган ақлли планшетлар ёрдамида барчасини экспонат сифатида томоша қилса бўлади. Ушбу штамлар Фанлар академиясининг, қолаверса, Бутунжаҳон культуралар (бир турга мансуб микроорганизмлар йиғиндиси) тўплами федерациясининг ноёб манбалар рўйхатида киритилган бўлиб, уларнинг бир қанчаси саноат, қишлоқ хўжалиги ва тиббиётда кенг қўлланилади.

— Республикаимизда биохимикликни сақлаб қолиш мақсадига жиҳидий эътибор қаратилади, — дейди лабораториянинг катта илмий ходими Мунира Бахтиёрова. — Сўнгги йилларда бу борда бир неча қонун ҳужжатлари қабул қилинган бўлиб, айниқса микроорганизмларнинг ноёб илмий манбаларини ташкил этиш қўллаб-қувватланмоқда. Музей ролини бажарувчи тўпланган культуралар штамлари ноёб манбаларни сақлаш ва кўпайтиришда муҳим аҳамиятга эга. Жумладан, институтимизнинг культуралар тўплами ноёб манбаси Ўзбекистон фани ва иқтисодиётининг келгуси ривожига муҳим рол ўйнайди. Микроорганизмлар давлатнинг капитал манбалари дейилиши ҳам шундан. Музейдаги экспонатлар Ўзбекистон микроорганизмлар дунёси нақадар турли-туман ва ноёб эканини кўрсатади. Уларнинг кўпчилиги фундаментал, амалий ва инновацион лойиҳаларни бажаришда фаол қўлланилмоқда. Масалан, мана бу бактериялар тўпламига қаранг. Бу ерда 1200 га яқин штамлар мавжуд. Улар биоўғит ишлаб чиқариш, ноёб металлари суюқликда эритиш, ароматик бирикмаларни парчалашда ишлатилади. Бир қатор штамлар антибиотикларга таъсирчанлиги тест-кўпурта сифатида, антибиотиклар ва витаминлар продуценти, сут-қатиқ махсулотлари ачитқилари, қишлоқ хўжалиги био-назорат агентли сифатида қўлланилади. Актиномицетнинг 250га яқин штами орасида гўза патогенлигига қарши антагонистлар, антибиотикларнинг фаол продуцентлари ва қумушни биосорбцияловчилари (ўзига йиғиб олувчи) мавжуд. 1400 дан зиёд микроскопик замбуруғларнинг кўпчилиги антибиотиклар, ферментлар, органик кислоталар, озуқа оқсилли, ўсимлик ўсиши стимулятори, ўсимлик патогенлари ва ҳашорат патогенлари ҳамда металл биосорбентлари ҳисобланади. Ачитқилар 200 штамга яқин бўлиб, 20 туркум ва 52 турли ташкил этади. Улар орасида ферментлар, озуқа оқсилли, витаминлар ва каротиноидлар, шунингдек, пиво, вино ва нон махсулотлари

ларини ўрганиш ҳамда культуралар тўпланининг маълумотлар базасини тўлдирish имконини беради. Айтиш жоизки, сақланаётган мазкур микроорганизмларнинг электрон маълумотлар базаси ҳам яратилди. Базадан штамларнинг ажратиб олинган жойи, манбаси, вақти, сақлини усули ва режимлари, тегишли биотехнологик хусусиятлар ва бошқа маълумотлар жой олган.

Биопрепаратлар — фермерларга

Эндигина баҳор сепини ёётган маҳалда. Вобқен туманидаги “Камол-Жамол” фермер хўжалиги раҳбари Баҳриддин ака Камолов пайкаларнинг экишга тайёрлашни бошлаш арафасида. Хаёлан қиладиган ишларини хомчўтлаб ўтираркан, қўшни хонадаги телевизордан бири олиманинг «Микроўстиргич» биопрепарати ҳақидаги гаплари қулоғига чалинди: “Ушбу биопрепарат экологик тоза ва биологик фаол бўлиб, тупроқни озуқа моддалари ва фойдали микрофлора билан бойитиши ҳисобида унинг унумдорлигини оширади. Уруғ унишини тезлаштиради. Экинларни замбуруғли ва бактериал касалликлардан ҳимоялаб, ўсимлик иммунитетини, стрессга чидамчилигини ва ташқи муҳитга мослашиш қобилиятини кучайтиради, ҳосил етилишини 10—20 фоизга оширади”. Танишлари орқали илм маскани, қолаверса, бу иш устида илмий изланишлар олиб бораётган олимани қидириб топди. “Ўсимлик хомашбеларини микробиологик усулда қайта ишлаш” лабораторияси кичик илмий ходими Баҳора Тўраевдан биопрепаратнинг хусусиятларини сўраб билгач, ярим гектарда тажриба сифатида қўллаб кўрди. Натияжа қутилганидек бўлди. Биопрепарат билан ишлов берилган уруғ на-збрат чигитига қараганда 9 кун олдин бехато унинг чикди.

— Ушбу биопрепарат ёрдамида тажриба майдончасидаги гўзаларга уч бо-скунда ишлов берилди, — дейди Б.Камолов. — Дастлаб чигит суюқ ҳолдаги биопрепаратда ивтилди. Навбатдаги ишлов гўнчалаш ва ҳосил тугиш фаза-ларига пуқалмоқда. Мутахассислигини биолог бўлгани учун препарат хар жиҳатдан маъқул келди. Кўчатларнинг ўсиши ва ривожланиши тезлашиб, турли касалликларга иммунитет ҳосил бўлди, уларнинг стрессга чидамчилиги ортди. Пайкалга келган киши даров гўзалар ўртасидаги фарқи сезади. Кўчатларнинг яшнаб турганини кўрсангиз, баҳри дилингиз йрайди. Бу йилги ҳосилга қараб келгусида ушбу биопрепаратдан кенгроқ фойдаланмоқчиман.

— Лабораториямизда олиб борил-

Istiqlol — imkoniyat

биологик препаратлари кенг қўлланилмоқда. Лабораториямизда яратилган “Трихостим” биопрепарати эса чорвачилик, паррандачилик ва балиқчиликда қўлланиладиган ана шундай озуқа-ем ачитқилари, балиқ уни ва шунга ўхшаш импорт қилинадиган қимматли компонентлар ўрнини босувчи оқсил-витаминли омухта ем қўшимчасидир. Биопрепарат фаол целлюлоза парчалошни микроорганизм асосида олинган бўлиб, таркибида целлюлолитик ферментлар мажмуаси, аминокислоталар ва витаминлар каби фаол

фермер хўжалигида ҳам биологик қўшимча сифатида қўлланилмоқда. Давлатномада келтирилишича, 500:3 мг/мл нисбатда “Трихостим” биопрепарати қўшилган комбикорм билан “Толстолоб” ва “Сазан” зотли балиқ чавоқлари озиқлантирилган. Дастлабки вазни ўртача 30-40 гр.ни ташкил қилган балиқ чавоқлари «Трихостим» биопрепарати билан бойитилган озуқа билан суткасига 2 мартадан 25 кун давомида озиқлантирилганда балиқларнинг ўртача вазни 300 г.ни, одатдаги вазндан уч-тўрт ҳисса кўп ташкил қилгани, уларнинг озиқланиши яхшиланиб, озуқага бўлган талаби ортгани кузатилади.

Натижалар кўзни қувонтирапти

Микробиология институти республикамизда микробиология ва биотехнология жиҳозлари билан таъминланган ягона муассаса бўлиб, олий таълим муассасалари учун илмий-амалий марказ ҳисобланади. Институт юртимиздаги олий таълим муассасалари ҳамда илмий тадқиқот институтилари билан муштаҳам алоқа ўрнатган. Фанлар академиясига қаршли Биоорганик кимё, Ноорганик кимё, Ўсимлик моддалари кимёси, Генетика ва ўсимликлар экспериментал биологияси институтилари, Ўзбекистон Миллий университети, Тошкент давлат аграр университети, Тошкент давлат техника университети, Тошкент давлат педагогика университети, Тошкент кимё-технология институти, Тошкент фармацевтика институти, Бухоро давлат университети, Бухоро муҳандислик-технология институти ва яна бир қатор касб-хўнар коллежлари, академик лицейлар билан доимий алоқада. Хар йили 100 дан зиёд талаба институт лабораторияларида курс, магистрлик ишларини етакчи илмий ходимлар раҳбарлигида баҳарадилар, танишув, илмий-амалий ва ма-лакавий (битиров-диссертация иши) амалиётларини ўтади. Институтнинг малакали илмий ходимлари олий ўқув юрти профессор-ўқитувчилари билан биргаликда бақалар, магистрлар учун ўқув дастури, ўқув-илмий қўланмалар ва монографиялар яратишяпти. Илмий ходимлар қатор олий таълим муассасаларида маърузалар ўқийди, амалиёт ҳамда лаборатория машғулотлари олиб борадилар.

Шунингдек, фундаментал ва амалий тадқиқотлар натижалари ишлаб чиқаришга татиқ этилмоқда. Масалан, институт «ОРОМ-БИОПРЕПАРАТ» корхонаси билан ҳамкорликда ошқозон-ичак тракти турли касалликларнинг олдини олиш ва даволаш, айниқса, айрим дорилардан фойдаланилганда кейинги дисбактериозни даволашда қўлланиладиган «Лактобактерин», «Бактоспорин», «Лактопропионикс», «Бифидумбактерин», «Калибактерин», «Бификол», «Ором» биопрепаратлари, кузқ бақтериал томизгилар ҳамда сут махсулотларидан олинган зардоблар (творог, йогурт, пишлоқ, қаймоқ, сметана ва бошқалар) ишлаб чиқариляпти. Сут ачитувчи, бифидо ва пропионобакте-рияларнинг маҳаллий штамларидан таркиб топган сут махсулотлари ва биопрепаратлар ичак микрофлорасини нормаллаштирида, қиска муддатда анаэроб флорани тиклайди, патоген ва шартли патоген микроорганизмлар жадал ўлдиради ва инсон иммун тизимини оширади.

Бир сўз билан айтганда, институтда олиб борилаётган илмий тадқиқотлар, изланишлар қутилганда ҳам зиёдроқ самара бераёттир. Эришилган натижалар эса жамоани янги тадқиқотларни иччил амалга оширишга, янги лойиҳалар устида иш олиб боришга қорла-моқда.

Ҳозир бу препарат Асака туманидаги «Озод Иқбол Замини» балиқчилик

Вояга етмаганлар тарбияси доимий эътиборда

Жисмонан ва руҳан соғлом, маънан етук авлодни тарбиялашда оила — мактаб — маҳалла ҳамкорлиги муҳим роль ўйнайди. Наманган вилоятида амалга оширилаётган ҳамкорлик жараёни ибратга моликдир.

Oila — mahalla — ta'lim muassasasi

Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 19 июнда қабул қилинган «Баркамол авлодни тарбиялашда оила институти ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг таълим муассасалари билан ўзаро ҳамкорлигини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қароридан белгиланган вазифалар биринчи галда халқ таълими ходимлари зиммасига катта масъулият юклади. Шу боис вилоят халқ таълими бошқармасида Халқ таълими вазирлиги қошида ташкил этилган «Оила — маҳалла — таълим муассасаси» жамоат кенгашининг 2012 йил 19 июлдаги йиғилишида қабул қилинган низоми асосида тегишли тадбирлар режаси ишлаб чиқилиб, бунга асосан, ҳар бир таълим муассасасида ҳудудий жамоат кенгашлари таркиби шакллантирилди.

Вилоятдаги 11та туман, битта шаҳар халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлимида ҳудудий жамоат кенгашлари фаолиятини йоритмоқда. Ҳудудий шарт-шароитдан келиб чиқиб иш юритиш кенгаш аъзоларининг диққат-эътиборида. Бошқармамиз ҳузурида тузилган жамоат кенгаши 35 банддан иборат иш режаси асосида улар фаолиятини мувофиқлаштириб боради.

Вилоят халқ таълими бошқармасида Халқ таълими вазирлиги ва вазирлик ҳузуридаги жамоат кенгаши томонидан берилган тавсия ҳамда кўрсатмалар асосида 381720 нафар ўқувчи ва уларнинг ота-оналарига тааллуқли маълумотлар банки яратилди. Унда ўқувчи оиласининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати, ота-онанинг фарзанд тарбиясига муносабати, боланинг қизиқиши ва иқтидори, жамоат ишларидаги иштирокига доир маълумотлар жамланган. Оиланинг таълим муассасаси ва маҳалла билан муносабатлари кўрсатилиб, ҳамкорликда амалга оширилаётган ишлар белгилаб қўйилган.

Жамоат кенгаши томонидан 2016 йилнинг биринчи ярим йиллигида 9 мартаба йиғилиш, туман жамоат кенгашлари билан биргаликда 24та тадбир уюштирилди. Амалга оширилган ишлар сарҳисоб этилиб, мавжуд муаммо ва камчиликларни бартараф этиш чоралари кўриломоқда.

Жумладан, Наманган шаҳри, Учқўрғон, Янгиқўрғон, Чортоқ, Норин ва Наманган туманларида «Оила — маҳалла — таълим муассасаси» ҳамкорлиги концепцияси асосида қатор ибратли ишлар амалга оширилди. Бу йўналишда Наманган шаҳридаги бир нечта таълим муассасасида ўзига хос ижобий таъбири орттирилганини алоҳида эътироф этиш лозим. Масалан, 1-, 6-, 15-, 24-, 34-, 35-

43-, 49-, 52-, 58- ва 63-умумтаълим мактаблари қошидаги жамоат кенгашларининг таълим-тарбия самарадорлигини ошириш, ўқувчилар маънавиятини бойитиш борасидаги фаолиятдан бошқа таълим муассасалари намуна олса, арзийди. Ушбу мактабларда ўқувчиларнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этиш, давомат, тартиб-интизомни яхшилаш, вояга етмаганлар ўртасида ҳуқуқбузарлик ва жиноятчиликнинг олдини олиш борасида тўпланган ижобий таърибалар бор. Ҳуқуқ-тартибот идоралари, «Камолот» ЁИХ шаҳар кенгаши, МФЙ ва соғлиқни сақлаш тизими билан ҳамкорликда ўтказилган 168 дан зиёд учрашув, давра суҳбати, турли танлов ва фестивалларда тўпланган бу таърибалардан кенг жамоатчилик воқиф бўлди. 40 мингдан ортиқ ўқувчининг жалб этилиши натижасида вояга етмаганларнинг ҳуқуқий саводхонлиги оширилди.

Наманган шаҳридаги 14-, 15- ва 36-умумий ўрта таълим мактабларида ҳам ўқувчиларнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этиш, уларнинг қобилияти ва қизиқишларини асосида касб-ҳунар ўргатиш, иқтидорини рўйбга чиқариш бўйича самарали ишлар олиб борилаётган. Хусусан, Инвестиция дастури доирасида бир миллиард саккиз юз йигирма икки миллион сўмдан зиёд маблағ эвазига 2015-2016 ўқув йилини янгиланган шарт-шароитда бошланган 15-умумий ўрта таълим мактаби ўқувчилари учун жуда катта имкониятлар эшиги очилди. Ушбу билан даргоҳи ҳамда 14- ва 36-мактабда ўқувчи қизлар учун тикувчилик, ўғил болалар учун дурадгорлик ва чилангарлик устaxonалари ташкил этилиб, улар барча керакли жиҳоз, асбоб-ускуналар билан таъминланди. Устaxonаларни очиш учун 14-мактабда 12,9 миллион сўм, 15-мактабда 6,2 миллион сўм ва 36-мактабда 18,4 миллион сўм маблағ сарфланди. Ушбу таълим муассасаларига 102,9 миллион сўмлик мебель жиҳозларининг етказиб берилиши педагоглар қувончига қувонч қўшди.

Худди шундай таърибани Наманган туманидаги 28-, Уйчи туманидаги 14- ва 18-умумтаълим мактабларида ҳам кузатиш мумкин. Вилоят прокуратураси, тегишли маҳалла фуқаролар йиғинлари фаоллари ва ибратли оилалар билан ўрнатилган ҳамкорлик тўла маънода ўзини оқлаётгани қувончлидир.

Ўтган давр мобайнида ВХТБ ҳузуридаги жамоат кенгашига аъзо ҳамкор ташкилотлар билан биргаликда ўқувчи-ёшлар ўртасида жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликнинг олдини олиш бўйича 5316та, ҳуқуқий саводхонликни оширишга бағишланган 4110та, диний ақидапараст-

лик ва экстремистик оқимларнинг зарарли гоъларидан огоҳ этувчи 4785та, ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини тарғиб этувчи 3967та учрашув, давра суҳбати ҳамда баҳс-мунозара ўтказилди. Ички ишлар, прокуратура ва МФЙ вакиллари билан ҳамкорликда жамоат кенгаши аъзолари «Жиноятга жазо муқаррар», «Вояга етмаганларнинг ҳуқуқ ва бурчлари», «Вояга етмаганларнинг жиноий жавобгарлиги», «Гиёҳвандлик — аср вабоси» ва «Тарбия бепарволикни кечирмайди» мавзуларида 4 мингга яқин тадбир ташкил этди. «Маслаҳатчи отaxonлар» ва «Бувижонлар мактаби» гуруҳларининг ҳар бир тадбиридаги иштироки сезиларли бўлмоқда. Ташаббускор учқўрғонлик педагогларнинг иш таърибаси нафақат вилоят, балки республика миқёсида ҳам омалаштирилди.

Янгиқўрғон туманидаги 21-умумтаълим мактаби ҳудуддаги энг намунали билим масканларидан. Мактаб қошида 9 кишидан иборат жамоат кенгаши иш юритмоқда. Аъзолар ўз вазифасини яхши билади. Билан даргоҳида «Бола тарбияси — келажак меваси» мавзусида бўлиб ўтган «Оталар мажлиси»да ота-оналарнинг фарзанд тарбиясига масъулиги, уларнинг бурч ва мажбуриятлари тўғрисида сўз юритилди. Бундай йиғилишлар бесафар кетаётгани йўқ. Ушбу билим масканида уюштирилган йиғилиш 321 нафар оила соҳибини битта даврада жамлади. Демак, оила бошлиқлари фарзанд тарбиясига бепарқ эмас. Жамоат кенгаши таълим-тарбия ишларида уларга ҳамкор ва маслаҳатгўй.

Вилоят ХТБ ҳузуридаги жамоат кенгаши тўпланган таърибалари ўрганиш ва омалаштириш, «Оила — маҳалла — таълим муассасаси» ҳамкорлигини янги поғонага кўтариш, амалдаги қончиликка таяниш мақсадида семинарлар ўтказиб келмоқда. Наманган туманидаги 5-болалар мусика ва санъат мактабида «Ота-оналар ёки уларнинг ўрнини босувчи шахслар томонидан болаларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш борасидаги мажбуриятлар, бошқарув идораларининг вазифалари» мавзусида бўлиб ўтган йиғилиш фикримизнинг яна бир исботидир.

Вилоят халқ таълими бошқармаси ҳузуридаги ва ҳудудий жамоат кенгашлари фаолиятининг тўғри йўлга қўйилгани ўз самарасини берди. Ўтган йилнинг шу даврига нисбатан ўқувчи ёшлар ўртасида жиноятчилик 5, ички ишлар профилактика хоналарига келтирилганлар сони 25, ҳуқуқбузарлик 21 ва вояга етмаганлар назорати ҳисобида турувчилар сони 5 нафарга камайди. Янги ўқув йилида ана шу ишларни янада яхшилаш чора-тадбирлари ишлаб чиқилган.

Ваҳобжон РАЖАПОВ,
Наманган вилояти халқ таълими бошқармаси бошлиғи,
ВХТБ ҳузуридаги жамоат кенгаши раиси

Maktabdan tashqari ta'lim muassasalarida

Жиззах вилояти «Баркамол авлод» болалар маркази тўғарак машғулотларини кузатган кишининг кайфияти кўтарилади. Нега дейсизми? Ҳар бола — бир дунё, унинг олами тенгқурликка ўхшамайди. Мураббийлар ўқувчининг ўзига хос истеъдод қиррасини аниқлаб, уни иштиёқ билан шуғулланишига ундайди. Тўғарак авзонининг жон-дили билан нимадир ясаётгани ёки яратётганини кузатиш чиндан ҳам кишини ҳайратга солади.

Ҳар бола бир олам

Рақс тўғарагига таърибали мутахассис Қизлархон Сирождинова раҳбарлик қилади. Олий маълумоти мураббий методик қўлланмалардан машғулотда унумли фойдаланади. Ёши бўйича 4 гуруҳга бўлинган 80 нафар боланинг билим, кўникмаларини мустаҳкамлашда ана шу манбаларга таянади. Миллий, замонавий ва қардош халқлар рақсларини ўзлаштириётган қизалоқларнинг «Хоразм лагисини» ўрганаётгани устидан чиқдик. Муслиққа ҳамоҳанг ҳаракат, табассум, жозибадорлик!

Зулфия Ҳуронова ўз хоҳиши билан рақс сирларини ўрганишга аҳд қилган қизлардан. Унинг мақсад ва интилишларини оила аъзолари қўллаб-қувватлашади.

— Қизимнинг рақсга тушганини кўрсам, бехиётёр чапак чалиб юбораман, — дейди онаси Ситора Азимова. — Ундаги иқтидорни пайқамган эканман. Уйда ҳам у миллий рақслари билан оила аъзоларимизни хурсанд этади.

Дарҳақиқат, ушбу марказга жалб этилган боланинг руҳи тетик, кайфияти чоғ. Тўғарак аъзоларидан бири Қумушббининг онаси Шамсия Муқимова ҳам қизидagi ижобий ўзгаришлардан мамнун.

Мактабдан ташқари таълим муассасаларининг мавқеи йўналишининг кўплиги ёки иштирокчилар сонининг ошиб бораётганлиги билан ўлчанмайди. Аксинча, таърибали мураббийларнинг болага индивидуал ёндашуви, билимларнинг ўзлаштирилаётгани, мустаҳкамланаётгани асосий мезондир. Тартиб-интизом ана шу мезонни тўлдирувчи яна бир жиҳатдир. Хоналарда ўзгача сокинлик ва осойишталик. Ишлатилаётган ҳар бир жиҳоз асраб-авайланади, ўзaro ҳушмуомалалик ҳукмрон, мураббий ва бола ўртасида устоз-шогирдлик ришталари мустаҳкам.

Янги ўқув йилидаги янгилик: марказда «Оила ва саломатлик» тўғараги иш бошлади. У «Соғлом она ва бола йили» давлат дастурига мувофиқ ташкил этилди. 30 нафар ўқувчи 3 гуруҳда машғулот ўтади. Қиз боланинг ҳамшираликдан бохабарлиги яхши. Тўғарак аъзолари беморга биринчи тиббий ёрдам кўрсатишининг талабларини аллақачон ўзлаштиришган. Оилада шахсий гигиенани йўлга қўйиш зарур. Қон босими кўтарилганда, иситма, ич кетиш, овқатдан захарланиш содир бўлганда, беморга қандай тиббий ёрдам кўрсатилади, деган саволга қизлар ҳеч иккиланмай жавоб беради. Мўътабар Аҳмедова, Мафтуна Абдусмадова каби ўқувчиларни тўғарак раҳбари Феруза Юнусова бошқаларга намуна қилиб кўрсатади.

Марказда «Ёш мусаввир» тўғараги аъзолари даставвал эскиз чизадилар. Машқларни кузатар экансиз, расмларда замонавий таълим масканлари, баланд бинолар, кенг кўчалар, бахтиёр болалик мавзулари кўпроқ қаламга олинганга гувоҳ бўласиз. Юртимиздаги ижобий ўзгаришларни боланинг ҳис қилиши, тасвирлаш бизни қувонтирди. Зафар Ҳамидов ёш расмлардан бири. У «Ҳаҳолатга қарши маърифат» кўрик-танловининг республика босқинчида иштирок этди. Ака-ука Қобилжон ва Исоқжон Толиповлар чизган натюрмортлар турли кўрик-танловларда намойиш этилмоқда.

Марказнинг инглиз тили тўғараги янги ўқув йилидан бошлаб яна ўқувчилар билан гавжумлашади. Чет тилини ўрганишга қизиқувчи болаларда сўзлашиш мулоқоти шаклланмоқда, эркин мавзуда ижодий иш ёзиш кўникмаси ошмоқда.

Билимлар беллашуви, фанлар олимпиадаси ва турли кўрик-танловларда иштирок этаётган жиззахлик иқтидорли ёшлар сафи кун сайин кенгаймоқда. Мактабдан ташқари таълим муассасалари бунга замин яратаяпти.

Абдусаттор СОДИҚОВ

2016-yil 3-sentabr, № 71 (8928)

Эртақ қадим замонлардан бери бола тарбиясида муҳим омил бўлиб келган. У болаларга ҳаётдаги яхшилик ва ёмонлик ўртасидаги фарқни кўрсатади, жамиятни, ундаги урф-одатларни фарзандларимиз эртақлар орқали ўрганадилар.

Эртақ тили дунё болалари учун умумийдир, шу сабабли бола билан муомала қилишда эртақ муҳим ўринга эга. Эртақ ижодий фикрлаш имкони ва катталар билан бола ўртасидаги кўприқдир, унинг сеҳрли маконида ҳамма нарса бор, ҳаммаси орзудагидек. Сеҳрли эртақларни фақат болалар эмас, балки катталар ҳам бирдек ёқтиради, чунки ҳар бир қалбда болалик дунёси яшаб қолади. Ахир учар гиламда учишни, бир юмалаб сеҳргарга айланиб қолишни ёки қайнар хумчага эга бўлишни ким ҳам хоҳламайди!

Бугунги кунда бир қанча Фарб мамлакатларида эртақдан психотерапия воситаси сифатида фойдаланиш кенг тус олмакда. Амалий психологияда эртақлариядан фойдаланиш орқали болалар характериға хос бўлган кўркүв, хавотир, фобия, инжиқлик ва дангасалик каби кўпжаб салбий ҳолатларни бартараф этиш мумкин.

Болалар эртақлари инсон ҳаёти мазмуниға, унинг тақдирига катта таъсир кўрсатади. Шу сабабли эртақлариядан фойдаланиш фақатгина невротик белгиларни эмас, балки бола ҳаётини, келажагини бутунлай ижобий томонга ўзгартириб юбориши мумкин. Эртақлария орқали бола психологиясида

ўзгаришлар юзага келади, у ҳаётдаги қийинчиликлар олдида эртақ қахрамонлари каби (у ўзини шунга таёрлайди) кучли бўлади ёки меҳнат мавзусидаги эртақларни эшитиш натижасида унинг қахрамонлари хатти-ҳаракатларини муҳокама қилади, ҳаётда ҳам ижобий қахрамон каби йўл тутлади.

Боланинг психологик муаммоларига қараб эртақларни куйидаги турларга бўлиш мумкин:

- табиат ҳодисалари (шамол, бўрон, момақалдирок, сув ва ҳоказо), ҳайвонлар, шифокор, қоронғудан кўрқадиган

вонини йўқотган болалар учун эртақлар.

Ҳар бир вояға етаётган ўғил-қиз учун эртақларнинг ҳам тарбиявий, ҳам психологик таъсири катта. Эртақларияни катталар ҳаётида ҳам кузатиш мумкин. Масалан, аёллар томонидан телевидение орқали севиб томоша қилинадиган маиший ва севиғи муҳаббат мавзусидаги мелодраматик сериалларни ҳар кун озо-оздан айтиб бориладиган эртаққа қиёслас бўлади. Телевизорда ҳақиқий ҳаёт белгиларининг бир қўриниши акс этади, ҳолос. Уларнинг аксари бахтли яқун (фожеа билан тугайдиган

эртақлари ва муаллифлар яратган адабий эртақлардан фойдаланиш мумкин. Боғча ёшидаги болалар учун кўпроқ ҳайвонлар ҳақидаги эртақлар мос тушади. Ўсмирлар учун эса тарихий афсона ва ҳикоялардан фойдаланса бўлади.

Эртақларияда фақатгина эртақ ўқиб бериш билан чекланиб қолмай, эртақ қахрамонларини лойдан ясаш, кўғирчоқ каби тиқиш, мўйқаламда тасвирлаш ёки қумда расмини чиқиш мумкин. Мактаб ёшидаги болалар учун дидактик мавзудаги эртақлардан фойдаланиш

вон ёки ўйинчоқ бўлгани яхши. 5 ёшлилар учун сеҳргар, шаҳзода, малика образларидан фойдаланиш мумкин.

“Ва бирдан бир кун...” – эртақ қахрамони катталар ёки болалар муаммосига ўхшаш масалага дуч келади.

“Шу сабадан...” – бу ерда қахрамон муаммони қандай ҳал этиш учун бир тўхтама келади.

Кульминацион нуқта-си – эртақ қахрамони муаммони ҳал этади.

Натижа – эртақ ижобий хотима билан яқунланади.

Ҳикоянинг ахлоқий таъсири – эртақ қахрамонлари болага ўз хатти-ҳаракатини белгилашда сабоқ бўлади. Уларнинг фикрлари яхшилик томон ўзгариб боради.

Мактабгача ва мактаб ёшидаги болалар учун эртақлария ўтказётганда куйидагиларга риоя этиш лозим:

- эртақ ўқиётганда ёки айтиётганда ҳис-туйғунинг мавжуд бўлиши;

- бола эртақ айтувчининг юзи, кўзлари, юз ифодалари, имо-ишораларини кўриб туриши;

- эртақ айтиш чоғида узоқ танаффус қилмаслик керак.

Хулоса ўрнида айтиш жоизки, ҳар бир эртақ — агар у бола ёши, характери, қизиқишлари, дунёқарашига мос бўлса — унинг қалбида янги оламлар очади. Эртақ ҳеч қачон болага ёмонлиқни ўргатмайди, ёвузлиқни раво кўрмайди. Бола психологиясининг ижобий шаклланишида эртақлария методи ота-оналар, тарбиячи ва ўқитувчилар учун яхши кўмакчи бўла олади.

Жамила АСҚАРОВА

Эртақ билан даволаб бўлади(ми)?

ёки эртақлариянинг хосияти

болалар учун эртақлар;

- ҳаддан ташқари ҳаракатчан ва фаол болалар учун эртақлар;

- мактаб ёшидаги болалар учун эртақлар (боғчадан мактабга ўтган боланинг ҳаёт тарзи бирмунча ўзгаради);

- гуруҳдаги суст ўзлаштирувчи болалар учун эртақлар (бундайлар тенгдошлари билан кўпинча чиқишиб кета олмайдилар);

- оилада ота-оналар ўртасидаги жанжал, можаро, зўравонлик, ажралиш каби муаммоларга дуч келган болалар учун эртақлар;

- ота-онаси, яқин дўсти ёки севиғи ҳай-

ни кам) билан тугайди.

Болалар учун мўлжаллаган эртақлар, масал ёки ҳар қандай бадиий асар турли образларни ўз ичига олади. Тасвир ва образлар боланинг ички дунёсига, унинг онги ва онг остига бевосита таъсир ўтказида. Агар эртақ мазмуни ва ундаги образлар бола муаммоси билан узвий бўлса, эртақлария методи жуда яхши фойда беради. Чунки эртақлардаги тасвирлар ва тушунчалар бола онги ва руҳиятига чуқур психотерапевтик таъсир ўтказиши натижасида унинг дунёқарашига ҳиссий жавоб пайдо бўлади.

Эртақларияда халқ

дарсларни яхши эслаб қолишга ёрдам беради.

Эртақларияда куйидаги баъзи қондаларга амал қилинса, у албатта самарали натижа беради:

- эртақ катталар ёки болалар муаммосини акс эттириши лозим;
- эртақлардаги ақлли ишлар ва тажриба мактаб ўқувчиси олдида турган муаммони ҳал этишга йўл кўрсатиши керак.
- эртақ сюжети ўзига хос кетма-кетликда рўй бериши, яъни: **“Бор экан-да, йўқ экан, қадим замонларда...”** каби бошланма, қаҳрамонлар билан танишув.

3-4 ёшли болалар учун эртақ қахрамонлари ҳай-

катта эътибор қаратилади. Чунки тўғри нафас олинмаса, ижро пайти нафас етмай, ижрочи авж пардаларга чиқолмаслиги, кўшиқ сўзлари бўлиниб кетиб, меъёр бузилиши мумкин.

Тўғри нафас бу — диафрагма орқали қорин бўшлиғига елкани, кўкракни кўтармасдан нафас олиш ва ижро жараёнида шу нафасни сарфлашдир. Бунга мукамал эгаллаган кўшиқчи ёки хофиз ҳеч қачон қийналмайди, икки-уч соатгача ижро қилиши мумкин. Бу машқлар тугагандан сўнгра асарлар устидан ишлашимиз, матнни, кўшиқ ёки ашуланинг нолақочиримлари, хато-камчиликларини таҳлил қиламиз.

Хуллас, ҳар бир дарс янги кўшиқ яратилишига ўхшайди. Бунга юракдан ҳис қилолган ўқитувчи ва ўқувчигина дарс мисолида энг яхши кўшиқни ярата олади.

Нигора ОРЗУМУРОВА,
Тошкент маданият коллежи
музыка ўқитувчиси

Музыка, унинг руҳиятга таъсири қадимдан ўрганиб келинган. Буюк аллома Аристотель инсоннинг ички олами ва унга санъат орқали таъсир ўтказиш усулларини очиб берувчи “мимесис” назариясини яратгани маълум. Унга кўра, қадим юнон трагедиялари томошабин қалбини хасталик ва жазавалардан тозалаб, инсонни руҳан поклаши тадқиқ қилинади. Сўзсиз, бунда музиканинг ўрни ўзгача. Чунки оҳанглар меҳр-муҳаббат туйғуларини уйғотиб, кишини ҳаяжонга солади.

Буюк қомусий олим Абу Наср Форобий ҳақида, унинг музика чоғлулари(айниқса, танбур ва най)нинг етук ижрочиси экани тўғрисида турли ривоят, ҳикоятлар юради. Олим уларда кишиларни қувонтириш, кўнғилни гамдан фориг қилиш, ҳайратга солиш ва ҳатто ухлатиб қўйишни уддалаган мохир созанда сифатида гавдаланади.

Музикадан соғломлаштириш

Энг яхши кўшиқ

мақсадида ҳам фойдаланилади. Бунинг учун тинглаш ва ижодга илҳомлантирадиган музика тавсия этилади. Улуғ мутафаккир Абу Али ибн Сино тадқиқотларида музиканинг инсон саломатлигини тиклаш ҳолатларини тиббий жиҳатдан асослаб берган. “Тиб қонунлари” китобида музиканинг руҳий қувватига баҳо бераркан, аллома буни гўдақликдан бошлаш зурурлигини таъкидлайди: “Гўдак организмни чинқиши учун икки нарса зарур, бири — бешиқни аста тебратиш, иккинчиси эса — она алласидир. Уларнинг биринчиси — танга, иккинчиси — руҳга қувватдир”.

Маълумки, мумтоз адабиёт намояндларининг аксари соз чалишни билган. Эҳтимол, шу сабабли улар ёзган ғазал, рубоийлар, достону маснавийларни ўқисангиз ажиб куй, ёқимли

оҳанг таралаётгандек туюлар. Абдурахмон Жомий ҳам музикага оид асар ёзиб, унда куй ва кўшиқлар, айниқса, мақомнинг инсон руҳиятига таъсирини исботлаб берган.

Шулардан келиб чиқиб айтиш

Musiqiy tarbiya

мумкинки, бизда музика қадимдан эъзозланган, унинг мустақкам илмий асослари яратилган. Фикримиз коллежимиз мисолида давом эттирадиган бўлсам, дарслар яқна тартибда олиб борилади. Ҳар бир ўқувчи билан қиққ дақиқа давомида шуғулланамиз. Иш жараёни ўқувчи билан овозни қиздириб олиш машқларидан бошланади. Шунинг баробарида тўғри нафас олиш, талаффуз ва артикуляция машқлари бажарилади. Машқлар жараёнида тўғри нафас олишга

Ер юзиде не-не олимлар, улуг мутафаккирлар яшаб ўтган бўлса, улар илм сари илк қадамини савод чикаришдан бошлаган. Албатта, саводхонлиги юқори бўлган инсонгина илм чўққиларини забт этиши муқаррар. Фақат олимлар эмас, албатта, ҳар биримизнинг улкан муваффақиятларга эришишимизда саводхонлик илк пойдевордир.

Савод чикариш боланинг ҳарф таниши, содда арифметика амалларини осон бажара олиши билан бевосита боғлиқ. Сўнгра у мустақил изланиб, олган амалий ва назарий билимлари асосида илм-фанга ҳисса қўшиб боради.

Ривожланган давлатларда ривожланмаганлар

«Олмослар юрти» деб аталадиган Африка қитъасининг айрим давлатларида болалар китоб, дарслик, ўқув қуроллари нималигини билмай ўсаётгани ва дунёда 67,4 миллион бола мактабке улуг даргоҳдан бебахра қолаётгани аянчи ҳолдир. Аниқроқ айтганда, дунёнинг 15 мамлакатидеги болаларнинг тенг ярми ҳатто бош-

етган. Бироқ ҳануз қишлоқ хўжалигига асосланган Африка ва демографик муаммолар авж олган Жанубий ҳамда Ғарбий Осиёнинг айрим давлатларида бу 71—84 фоизни ташкил этмоқда.

Албатта, дунёнинг бир-иккита давлатида кузатилаётган салбий натижа ҳам бутун минтақа, қитъа, ҳатто дунё статистикасига ўз таъсирини ўтказмади. Мисол учун, Нигерияда 25—64 ёш оралиғида бўлган инсонларнинг саводхонлик даражаси 16 фоиз, Афғонистон, Мали ва Суданда эса 30 фоиздан кам. Бу эса уруш домига тортилган, одам савдоси ва гиёҳвандлик балоси авжига чиққан юртларнинг минглаб болалари эзгуликдан, яхшиликка чорловчи адабиётлардан, эзгу ўй-хаёллардан йироқда улғаяётганини аңглатади.

Саводсизликнинг авж олиши жамиятни муқаррар инқирозга етаклайди. Чунки авлодлар ўртасидаги узилиш келажакка ҳам ўз таъсирини ўтказмай қолмайди. Натижада миллат генофонди ва интеллектуал салохиятидаги мувозанат бузилади. Энг муҳим жабҳаларда кадрлар етишмаслиги, давлат ва жамиятнинг бардавомлигини белгиловчи ўрта қатлам ва қуйи қатламда чаласаводу саводсизлар кўпайиб кетишига сабаб бўлади. Бу эса турли маънавий хуружлар авж олиши, катта-кичик жиноятлар кўпайиши, яшаш даражасининг кескин пасайиб кетиши, пировардида қудратли мамлакатларга қарам бўлишгача олиб келади.

Ўзбекистонда 1-синфдан бошлаб чет тили ўргатилади

Шукри, жонажон Ўзбекистонимизда юритилаётган оқилона сиёсат натижага йўналтирилгани ҳам бежиз эмас. Бу борада бир қатор муҳим қонунлар, меъёрий ҳужжатлар қабул қилинган ҳам ўз самарасини бермоқда. Ортимизнинг мустақилликдан сўнг эришган кўрсаткичлари жаҳон тадқиқот марказлари томонидан ҳам эътироф этилмоқда. Хусусан, ЮНЕСКОнинг Статистика институти 2016 йил март ойида тадқиқот ўтказиб, Ўзбекистонда вояга етган 99,59 фоиз аҳоли саводхон эканини маълум қилди.

Ёшлар ўртасида мазкур кўрсаткич 100 фоизга етгани эса мамлакатимизнинг эртанги кунги ишончли қўлларда экани, халқимиз орзу қилганидек янги авлод камолга етиб келаётганини аңглатади.

Қолаверса, Президентимизнинг 2012 йил 10 декабрда қабул қилинган «Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори таъминати замон талабларига мос тарзда ташкил этишда муҳим омил бўлди. 2013-2014 ўқув йилидан бошлаб мамлакатимизнинг барча худудларида чет тилларни умумтаълим мактабларининг биринчи синфларида ўйин тарзидаги машғулотлар тарзида ўргатиш, иккинчи синфдан алифбо, ўқиш ва грамматикани ўлаштириш босқичи бошланди. Ўша йилнинг ўзиде 2 минг 457та бошланғич синф хоналари замонавий нуқтабдор, 200та мактаб интерфаол электрон доска билан таъминланди. Биринчи синфга чиқаётган ўқувчиларга бепул ўқув қуроллари ва дарсликларнинг тарқатилиши ҳам болаларнинг таълим олишга иштиёқини оширади.

Эндигина мактабга чиққан жажжи болалар она тилида савод чикариш билан бир қаторда инглиз тилини ҳам пухта ўрганаётгани миллатнинг фарзандлар эртаси ҳақида қайғуриб яшаётганидан далолат беради. Ҳа, ҳеч қачон саводхонлик масаласини ёддан чиқармаслик, эътиборни қайайтирмастик лозим. Зеро, машур адиб Сервантес айтганидек «Халқ учун нондан кейинги энг муҳим нарса бу мактабдир».

Ҳамида УСМОНОВА тайёрлади.

Саводхонлик — тараққиёт пойдевори

У мамлакатнинг келажигини, эртанги раванқини белгилаб беради

Азалдан болаларнинг эрта савод чикаришига жиддий эътибор қаратилган. Ғарб тамаддуни бешиги бўлган кўхна Юнонистон ва Мисрда ёзув ихтиро қилиниши, Шарқ мамлакатларида эса дастлабки кўлэзма манбаларнинг топилиши билан боғлиқ маълумотлар ҳам буни тасдиқлайди. Гарчи замонавий техник воситаларнинг сони кўпайиб, имкониятлари кенгайиб бораётган бўлса-да, ўқитувчилар ўз ўқувчиларини илм-фан оламига олиб киришни, аввало, «Алифбе» китобини ўргатишдан бошлайди.

Чунки бола қаламда қоғозга чизар ёки ёзар экан, илм олиш учун меҳнат қилаётганини ич-ичидан ҳис қилиб турши лозим. Аксарият давлатларда бошланғич таълимнинг бепул экани ва ўқувчиларнинг керакли адабиётлар ва ўқув қуроллари билан таъминланиши эса мамлакатда саводсизликни тугатиш, келажак учун етук кадрларни тайёрлашга алоҳида эътибор қаратилиши билан изоҳланади.

Инсоннинг ажралмас ҳуқуқларидан бири...

Ўзбекистон 1992 йили Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенцияга қўшилган. Мазкур халқаро ҳужжатнинг 28-моддасида келтирилишича, иштирокчи давлатлар боланинг илм олиш ҳуқуқини эътироф этиши, уни тенг имкониятлар асосида амалга ошириш мақсадида бепул ва мажбурий бошланғич таълимни жорий этиши, ҳам умумий, ҳам касб-ҳунар бўйича ўрта таълимнинг турли шакллари ривожланишини рағбатлантириши, барча зарур воситалар ёрдамида ҳар бир боланинг қобилияти асосида олий таълимдан баҳраманд бўлишини таъминлаши, бутун дунёда саводсизликни тугатишга ёрдам берадиган ўқитишнинг замонавий усулларига йўл очиши зарур. Бу БМТ томонидан 1948 йили қабул қилинган Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясининг 26-моддасининг биринчи бандида ҳам келтириб ўтилгани дунёда саводсизликни тугатишга қаратилган чора-тадбирларнинг нечоғлик аҳамиятга эга эканидан далолат беради. Болалар саводхонлиги давлатнинг эртанги келажигини белгилайди. Шу сабабдан ҳар бир мамлакат таълим тизимининг намунали йўлга қўйилишидан манфаатдор.

“Ўқиш ва ёзишни хоҳлайман, бироқ...”

Саводхонлик инсон ҳаёти учун қанчалик муҳим бўлса, мамлакат тараққиётида ундан-да долзарб аҳамият касб этиши ҳақида тўхталдик. Бироқ саводхонликка қачон ва қандай шароитда эришилади? Таълим тизимини намунали йўлга қўйиш, хусусан, бошланғич таълим самарадорлигини оширишга қаратилган чора-тадбирларни амалга оширишда қандай шароит талаб этилади?

Бунинг учун, аввало, мамлакатда тинчлик ва осойишталик ҳукм суриши, одамлар келажакка ишонч билан қараб, замонавий соҳаларни эгаллашга интилиши лозим. Барча ютуқлар, муваффақиятлар, лўнда айтганда, тараққиёт сари одимлаётган давлатларда кузатилади. Аксинча, уруш ва очарчилик домига тортилган гўшаларда, қонли тўқнашувлар, хунрезликлар авжига чиққан жойларда на саводхонлик, на илм-фан раванқи тўғрисида қайғурилади.

Шунингдек, ҳаддан ташқари тўкин-сочинликда яшаётган, энг илгор технология воситаларига «кўмилган» айрим Ғарб мамлакатларида ҳам одамлар саводсизликка қараб кетаётганига гувоҳ бўлаёямиз. Енгилгина меҳнат ортдан мўмай даромад топишга уста бўлиб кетганлар асосий вақтини ҳаётдан завқ олиш, ке-чаю кундуз «оммавий маданият»га берилишга сарфламоқда. Уларнинг болалари ҳам ота-онасидан ибрат олмоқда. Натижада ривожланган мамлакатлар аҳолисининг қатта қисми тафаккурида саводхонлик борасида улкан бўшлиқ юзага келмоқда.

Жаҳон саводхонлик жамғармасининг расмий сайтида келтирилишича, дунёда ҳар беш инсондан бири ўқиш ва ёзишни билмайди, 17 фоиз вояга етган аҳоли, яъни 757 миллион киши эса ҳанузгача саводсиз: уларнинг учдан икки қисмини аёллар ташкил этади. Гендер муаммоси ҳанузгача ўз ечимини топмаган айрим давлатлардаги салбий вазият туфайли жаҳонда таълим олиш имкониятига эга бўлмаган 122 миллион кишининг қарийб 60,7 фоизини аёллар ташкил қилаётгани ачинарли ҳол. Бунга эрта турмушга бериш, аёлларга эътиборнинг яхши эмаслиги, уларнинг ҳақ-ҳуқуқлари ҳимоя қилинмаётгани каби қатор омиллар сабаб бўлмоқда.

нгич таълим олиш имкониятига ҳам эга эмас.

“Ривожланиш чўққиси”ни аллақачонлар забт этган айрим давлатларда ҳанузгача саводсизлик мавжудлиги кишини ўйлантиради. ЮНЕСКО мутахассислари олиб борган сўнгги тадқиқот натижасига кўра, Миср, Бразилия ва Хитой, баъзи манбаларга кўра, АҚШ ва Европанинг айрим мамлакатларида ҳам мана шундай жараён кузатишмоқда. Мазкур ҳолат имкониятлардан етарлича ёки оқилона фойдаланмаслик, дангасалик, бошқаларнинг меҳнати эвазига кун кўриш, бир сўз билан айтганда, тўқликка шўхлик натижасида юзага келмоқда. Оддий савол: кун бўйи ишлаб пул топаётганлардан кўра уйда ўтиргачча шунчаки ижтимоий ёрдам пуллари ёки интернетдаги чайқовчилик, фирибгарлиги эвазига яшаётган одамлар кўпчилигини ташкил этадиган юртларда кимнинг ҳам тер тўкиб меҳнат қилгиси келади? Шунингдек, бундай шароитда қайси оила бошлиги ўз фарзанди келажак учун қайғуради, қайси бола савод чикариш учун мактабга боришни истади?

Мамлакатда таълим масканлари сонининг ортиши ва бозор расталарида ўқув қуроллари, кийим-кечаклар кўпайиши ўша давлатнинг ҳам иқтисодий, ҳам маънавий қудратини белгилайди. Эзгулик ва тинчлик, дўстлик ва бағрикенглик сингари тамойилларни илгари суриб келаётган ЮНЕСКО ташкилоти томонидан саводхонлик ҳар бир жамиятнинг энг муҳим мезони экани дунё аҳлига аңглатиш мақсадида 8 сентябрь — Халқаро саводхонлик кунини (International Literacy Day) сифатида эълон қилинган.

Келажакка аталган 15 йиллик дастур

Ўтган йили 2000 йилдан бери амалга оширилган ишлар натижаси эълон қилинди. Унга кўра, бу борада жаҳон мамлакатларида жиддий ўзгаришлар кузатишган. Аммо бу ҳаммаси эмас. Жорий йилдан бошлаб 2030 йилга қадар бўлган ўн беш йилликда ҳам дунёда болалар ва ўсмирларнинг саводхонлик даражасини ўстиришга қаратилган чора-тадбирлар амалга оширилиши белгилаб олинди.

Катталар, хусусан, эркеклар ва аёлларнинг тенг ҳуқуқ асосида ўқиш ва савод чикариш кўникмасини шакллантириш борасида ҳам махсус акциялар ўтказилиши режалаштирилган. ЮНЕСКО Статистика институтининг сўнгги тадқиқотларида аниқланишича, таълим тизимида бўлаётган ўзгаришлар ва ўқув масканларининг кўпайиши сабаб 15—24 ёш оралиғидаги кишилар ўртасидаги саводхонлик даражаси 2000 йилга қараганда ортган ва 91 фоизга

2016-yil 3-sentabr, № 71 (8928)

СЕВИМЛИ ИШНИ ҚЎЛДАН ЧИҚАРМАНГ

Огайо штати университети олимлари инсон ўзи хоҳламаган фаолият тури билан машғул бўлса, унинг саломатлиги билан боғлиқ муаммолар юзага келишини аниқлади.

"New Scientist" манбасида келтирилишича, махсус тузиб чиқилган саволлар 25—39 ёш атрофидаги 6,5 минг нафар инсонга берилди. Кўнгилчилар ўз касбидан мамнунлик даражасини белгилади, шифокорлар эса уларнинг умумий саломатлигини текширувдан ўтказди. Бунда иштирокчиларнинг 45 фоизи ишга зўрма-зўраки бориши, 23 фоизи эса илгари ёқтириб, ҳозир қониқмаётгани, 17 фоизи кундан-кунга кўниқиб бораётгани маълум бўлди. Катнашчиларнинг атиги 15 фоизи ўз ишидан мамнунлигини билдирган.

Шифокорларнинг маълум қилишича, ўз ишидан мамнунлик саломатликка ҳам ижобий таъсир ўтказди.

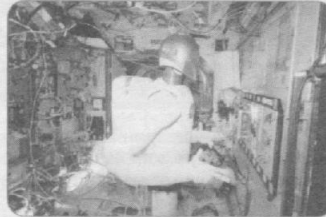

ларига татиб кўрган. Кўнгилчилар ушбу парҳез ҳолатини ўзларининг кундалик ҳаёт тарзига мослаштирди. Яъни, мазкур жараёнда улар аввал қанча миқдорда овқатланган бўлса, яна шундай давом эттаверди.

Орадан саккиз ҳафта ўтиб, кўнгилчиларда интерлейкин-10 миқдори 35 фоизга ошгани кузатилди. Бу одам ҳаёти учун ўта муҳим молекула бўлиб, худди иммун ҳужайралари каби юрак қонтомирлар муҳофазасини таъминлайди. Бу юрак хуружининг олдини олади. Интерлейкин-10 қизил қонтомири — артерия яллиғланишини камайтирган. Шунингдек, жараёнда барча кўнгилчилар ортқча вазндан халос бўлишган.

ОДАМСИМОН РОБОТ ЛОЙИХАСИ УЧУН ТАНЛОВ

НАСА ташкilotи расмий сайтида Марс сайёрасида олиб бориладиган илмий тадқиқотлар учун одамсимон роботнинг виртуал ишланмаси яратилгани ҳақида маълум қилинди.

НАСА тадқиқотчилари унинг асосий қисмини «Robonaut 5» (R5) — андроид асосида ишлаб чиқди. Ушбу лойиҳа ижодкорлари олдида ағона мақсад турирди. У ҳам бўлса, Марсда энг хавфли ва мураккаб вазифаларни худди Ердаги лабораторияларда ишлаётгандек амалга оширишга қодир робот ихтиро қилишга қаратилган. Масалан, у фазовий кема ҳалокатга учраган тақдирда ҳам омон қолиши ва Ер билан алоқани йўқотмаслиги керак. Шунингдек,

Марсда кузатиладиган кучли бўронларда ҳам изланишни давом эттириши лозим.

НАСА олимлари мавжуд роботлардан очик фазога хос жуда паст ҳароратда ва қизил сайёра шароитида фойдаланиш имкони йўқлигини таъкидламоқда. Шу боис мутахассислар гидравлика тизимидаги эмас, эгилувчан хусусиятга эга замонавий моделни ишлаб чиқиш устида бош қотирмоқда.

Ҳатто мазкур робот лойиҳаси борасида 2017 йилнинг июнь ойига қадар этакдан танлов ҳам эълон қилинди. Фолибга НАСА ташкilotи 1 миллион доллар мукофот белгилаган.

ТИРБАНДЛИК САЛОМАТЛИК УЧУН ХАВФЛИ

Автомобиль қатнов йўлларида юзага келувчи тирбандликлар инсоннинг нафақат руҳий ҳолати, балки жисмоний саломатлигига ҳам салбий таъсир ўтказди, деб ёзади "МедВести".

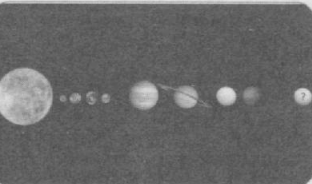
Олимларнинг аниқлашича, транспортлар тирбандлиги жуда кўп хасталикларнинг юзага келишига сабаб бўлади. Бундай ҳолатда автомобиль ҳаракатланаётган кўра кўпроқ зарарли газларни атроф-муҳитга таркатади. Утказилган тадқиқотлар натижасида транспортлар светофор чирогоди тўхтаганда бундай газлар 76 фоиз кўпроқ ажралиб чиқиши аниқланди. Мазкур зарарли модда ҳайдовчи ва йўловчиларнинг ҳаётига ҳам катта хавф туғдириши мумкин. Хусусан, бронхиал астма, саратон, нафас йўлларида учровчи бошқа хасталиклар ривожланади.

Мутахассислар ҳайдовчиларга тирбандликка тушмаслик юзасидан эҳтиёт чораларини кўришни тавсия қилмоқда. Шундай ҳолат кузатилган вақтда эса ойналарни беркитиш, ташқаридаги инсонларни захарламаслик учун кондиционерни ёқмаслик зарур.

ПЛУТОН ОРБИТАСИ ТАШҚАРИСИДА Х САЙЁРА

Америкалик астрономлар Скотт Шеппард, Чедвик Трухильо ва Дэвид Толен Куёш тизимидаги энг олис ва равшан объектни кашф этгани ҳақида «The Astronomical Journal» да хабар берилди.

Карнеги институти расмий сайтида келтирилишича, фазода қайд этилган жисм — «2014 FE72» Куёшдан Ерга қараганда уч минг марта олисда жойлашган. Унинг ҳаракатлиниш траекторияси Куёш тизими сайёралари орасида энг узок ҳисобланган Нептун орбитасидан ҳам ташқарида экан. «2014 FE72» гравитацион таъсири жиҳатидан ҳаттоки Куёш тизимидан ташқаридаги самовий жисм

бўлиши ҳам мумкин.

— Бизнинг ҳозирги ҳолатимиз худди XIX аср ўрталарида Алексис Бувар Ураннынг орбитал ҳаракатини ўрганаётгани, яқунда Нептунни кашф этганига ўхшайди, — деди Шеппард. — Ушбу самовий жисм фан учун ҳали қандайдир номаълум бўлган Х сайёра бўлиши мумкин. Бунинг тез орада атрофлича ўрганишимиз.

Плутон орбитаси ташқарисида Х сайёра мавжудлигига доир тахминларни олимлар 2016 йилнинг январида маълум қилганди. Тизимдаги потенциал тўққизинчи сайёра Куёш атрофида чўзилган орбита бўйлаб айланмоқда, у физик-кимёвий хоссаларига кўра Нептунга ўхшайди.

ХОМЛИГИЧА ЕЙИЛАДИГАН МАҲСУЛОТЛАР САМАРАСИ

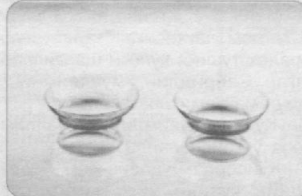
АҚШнинг Хьюстон университети илмий тадқиқотчилари саккиз нафар соғлом одам иштирокида юрак хуружининг овқатланишга боғлиқ жиҳатларини тадқиқ қилди.

Университет расмий сайтида ёзилишича, тажрибада қатнашган кўнгилчилар дастлаб парҳез усулидан фойдаланган. Бироқ хомлигича ейиш мумкин бўлган маҳсулотларни тановул қилишни бошлаган, қутулган натижага эришган. Улар палеолит даврида яшаган аждодларимизнинг озуқасидан тосут ва қайта ишланган дон маҳсулот-

ГЛАУКОМАНИ «ТИНЧЛАНТИРУВЧИ» ЛИНЗА

«Ophthalmology» журналида глаукоманинг ривожланиши ва кўр бўлиб қолишининг олдини олиш чоралари илмий жиҳатдан тадқиқ этилган мақола чоп этилди.

Унда глаукома, яъни кўксув (кўз ичи босимининг зўрайиши) хасталиги кучаймаслиги учун одатда кўзга томизиладиган томчидан фойдаланилиши ёзилган. Тадқиқотчиларнинг айтишича, мазкур усул бироз нуқулай бўлиб, беморлар буни кўпинча унутиб ҳам қўяди.

Глаукома терапиясини соддалаштиришга аҳд қилган олимлар латанопрост суртилган полимер плёнкадан тайёрланган

линзаларни ихтиро қилди. Препарат аста-секин плёнкадан чиқиб, кўзга тушади. Битта линза бир ойга етади.

Тадқиқотчилар ушбу лойиҳани аввал маймунларда синаб кўрди ва унинг кўзга томизиладиган томчилардан самарали эканини исботлади. Эндиликда олимлар линзанинг бошқа кўз касалликларини даволашда ишлатиладиган дорилар билан уйғунлашуви устида бош қотирмоқда.

5G МОБИЛЬ ТАРМОҒИ ЯРАТИЛАДИ

Шведларнинг машҳур компанияси «Ericsson»нинг тармоқ маҳсулотлари бўлими раҳбари Арун Бансал уч йилга мўлжалланган 5G мобиль тармоғи 2017 йилдаёқ яратилиши мумкинлигини маълум қилди.

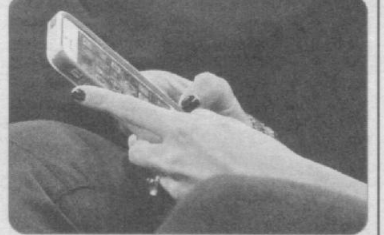
— «Ericsson» 5G мобиль тармоғини 2017 йилдаёқ барча компонентлар билан таъминлашга улгуради, — деди Бансал «Wall Street Journal» газетасига берган интервьосида. Унинг айтишича, компания бунинг учун ушбу технологиядан фойдаланишни истаган 26 телекоммуникация операторлари билан ҳамкорлик борасида келишувга ҳам эришган.

5G тармоғи 4G тармоғига қараганда 30 марта тезроқ ишлаб, сониясига 10 Гбит ахборот алмашиш имконини беради. 5G технологияси энг кам вақт ичида слик орқали катта ҳажмдаги маълумотларни ўзлаштиришга қодир.

Халқаро электралоқа уюшмаси эса янги стандартни 2020 йилда жорий қилмоқчи. Уюшма вакиллари режалаштираётган технологиянинг мобиль тармоқдан фарқи бор, албатта. Ушбу янги тармоқ орқали янада кўпроқ базага эга бўлиш мумкин. У 5 ГГцдан 100 ГГцгача бўлган частотада ишлайди.

«Ericsson AB»га 1876 йилда Стокгольмда асос солинган. Бугун у мобиль ва стационар тармоқлар учун телекоммуникация ускуналари ишлаб чиқарувчи энг етакчи компаниялардан бири ҳисобланади. Сўнгги маълумотларга кўра, «Ericsson» айни пайтда 116,5 миңдан зиёд иш ўрнига эга.

Ҳ.УСМОНОВА, Н.ЭРМАТОВАлар тайёрлади.

Саъдулла кўзларида йилтиллаб турган ёшни яшириб, тўрт йилдирки ака-укадек бўлиб кетган курсдошлари билан хайрлашди. Энди унга шаҳар бегонадек туюлди. Поезд жўнашига эса ҳали бор. У энгилроқ тамадди қилиб олиш учун чойхона томон юрди. Стуллардан бирини эгаллади. Пиёлага чой қуйётган эди ҳамки...

— Бўшми? — бошдаги дўпписи униққан, эгнидаги кўйлакнинг ранги қочган олтамиш ёшлар чамаси бир киши стулга ишора қилди.

— Ҳм, — эринибгина жавоб берди Саъдулла.

— Бирор жойда ўқийсанми? — Бу кишим стулни ўзига тортиб, боланинг рўпарасига чўқди.

— Тугатдим.

— Яхши-да, энди ким бўласан?

— Ўқитувчи.

— Маллимман, де! Яхши касбни танлабсан. Исми Сабриддин, — ўзини танипти у ва ҳеч қутилмаганда насиҳатга яқин гап-сўзга ўтди: — Агар чин муаллим бўлишни истасанг, болалар қалбига қулоқ тут. Уларнинг феъл-атворини ўрган. Яхши деб ўйлаганинг ёмон, ёмон деганинг эса яхши бўлиши мумкин. Ўқувчиларнинг оилавий аҳволи билан албатта таниш. Астойдил таниш...

Сабриддин ота буйруққа ўхшаш, лекин илтимос ҳам сезилиб турадиган оҳангда гапирар экан, орасида стулни муштлаб қўйар, у гўё монолоқ ўқийтган актёрга ўхшаб кетарди. Сўнгра бир нуқтага узок тикилиб қолди. Бошидан ўтказган кичик бир воқеани эсга олди.

***

Оғилхонадаги говмишга кунжара ивитиба бериш, сигир соғиш пайтида қашқа бузоғини ушлаб туриш, апил-тапил нонушта қилиб олгач, белқарсга яримта нонни тугиб, қўй-эчкиларни ўтлатиш учун қирга ҳайдаб кетиш — буларнинг бари Сабриддиннинг зиммасида. У чарчаганини ҳис этди. Қалашиб ётган юмушларга эмас, эгнининг юпунлиги ёки ботинкасининг эскириб, титилиб кетгани учун ҳам эмас, бу ҳолни кўрган синфдошларидан айримлари унинг устидан кулгани, яна айримларининг ачи-

ниб қараётгани учун алами келди. Мактаб ҳақида-ку ўйламасаям бўлади: ҳафтасига бир-икки кун ўқишга боргудек бўлса, бу ёқда қўй-қўзилари қолиб кетади.

Сабриддин бехос ётиб қолди. Аъзойи бадани қақшаб оғригани етмагандай, боши ҳам гувиллайди. Манглайи кафтни куйдиргудек. Иситама зўридан алаҳсирашга тушди: "Она, онажон!". Ўз овозига ўзи уйғониб кетди. Жонсарак, афтада атрофга боқди. Онасининг овозини туйида эмас, ўнгиди эшитгандек бўлди. Танасига совуқ югурди. Пешонасида реза-реза терлар ёйилди...

Рўзгор юмушларини саранжомлағунча анча кун ўтди. Ўша кун эса тузукроқ нонушта ҳам қилмасдан, чорак нонни сумкасига солди-да, мактабга йўл олди. Синфхонадан Пулат муаллимнинг овози баралла эшитилиб турганини ҳисобга олмаганда, йўлак сув куйгандек жимжит. Сабриддиннинг юраги "шув" этди. Қия очич эшикдан секин мўралади. "Қирсам бўладими, маллим?" деб қимтинибгина остона ҳатлади. Ўқувчилар бараварига эшикка кўз қадашди.

— Ие-ие, келсинлар! Келсинлар, ўртоқ Латипуф, — муаллим одатий личингани қилди. — Қани, доскага марҳамат қилсинлар...

Энди Пулат муаллим дарсни бир чеккага суриб, ўқувчисини тергашга ўтганди.

— Хўш, қаерда юрибсан?

— Мен...

Шу дам чаккасига "тарс" этиб шапалоқ тушиб, қулоғи шангиллаб қолган Сабриддин, муаллимнинг қўлини маҳкам ушлаб олди.

— Қўйвор қўлимини! — муаллим бироз ўнғайсизланди.

— Қўйворсам урасиз-да! — Сабриддин кўзини чирт юмиб сўз қотди.

— Қўйвор деягани, урмайман! —

Пулат муаллим қўлини жаҳд билан тортиб олди ва столи устидаги хивичга ёпишди. Бехос хивич учи тегиб кетди, боланинг бармоғи ачшиди.

— Воҳ! — деб юборди Сабриддин бармоғини оғзига солганча ух-ухлаб.

Бу воқеа ҳар гал ёдига тушганда бадани жимирлаб кетади. "Энди мактабга бормайман, Пулат маллимга кўрсатиб кўяман ҳали!". Сабриддиннинг жазаваси кўзиди. Ётса ҳам, турса ҳам дарди-хаёли шу бўлди. Боланинг алами кун бўйи тарқамади. Пулат муаллимнинг кесатиклари, ногоҳ тегиб кетган хивич...

Эслани сайин газаби ошарди унинг. Кафти мушт бўлиб тугилди...

У пичан олиш учун оғилхонага кирганида эски охур биқинидаги деворга суюб қўйилган заранг таёқ диққатини тортди. Таёқ худди унга керакдек туюлди. Зарангни силкитиб ерга урган эди, чанглари дув тўкилди. "Менга барибир!".

Пулат муаллимнинг қораси ҳализамон кўринади. Ана, портфели қўлида, хаёлчан келаяпти. Девор ортида биқиниб, бурчакдан ранг-руйи кўринса таёқ билан туширишга шай турган Сабриддиннинг юраги борган сари тезроқ дукиллаб урарди.

Яна уч-тўрт қадам. Сабриддин қўлидаги зарангни зарб билан орқага силтаб, кейин олдинга қулоч-кашламоқчи эди, таёқ бир жойга илгандек ҳавода туриб қолди. Не кўз билан кўрсинки, Яхшибой муаллим таёқни учидан тутиб, кўзлари косасидан чиққудай қараб турарди.

— Сиз, сиз... Бу ерда... — бола дудукланди.

— Юр мен билан, — Нималар бўлаётганига ўзи ҳам тушунолмаган Сабриддин муаллим изидан индамайгина эргашди.

Яхшибой муаллим қишлоқнинг ҳурматли кишилари билан. Нафақага чиққан бўлишига қарамай, мактаб директорининг "Сизнинг тажрибангиз бизга жудаая керак" деган гапи учун ҳалиям дарс беради. Муаллим мудоага ўтди:

— Тушунмай қолдим, Пулатни урмоқчи эдингми?

— Энди мактабга бормайман, — деди Сабриддин айбисиниб.

— Алжирама! — тутаклиб кетди Яхшибой муаллим.

— Бутун синф олдида нимага уради унда?!

Яхшибой муаллим бошини сарак-сарак қилганча, пиёлани қўлига олди. Биқинидаги ёстиққа суюниб, чойдан бир-бир хўллаб сўзида давом этди:

— Пулатнинг феъли оғир. Лекин яхши маллим. Болалар дарс тайёрламаса, ўқишга бепарво бўлса, асабийлашади. Фақат унинг эмас, менинг ҳам. Биз урсак, сени астойдил ўйлаганимиздан. Вақти келса, тушуниб етасан. Мўҳими, эртага ҳеч нима бўлмагандек мактабга бор. Пулатга ўзим тушунтираман.

***

Бу воқеани ҳаяжон билан тингларкан, Саъдулланинг ўпкаси тўлиб, ютиниб қўйди.

— Кейин-чи, кейин, Пулат маллим билан ораларингиз яхшиландими?

— Яхшиланганим гапми? Невазрасига қизим тушган.

— Қуда бўлдиқ, денг.

— Ҳм... Баъзан ўйлаб қолман, ўшанда Яхшибой маллим дам келмаганида, таёқни тутиб қолмаганида ҳаётим бугунгидай ҳаловатда кечарми-йўқми?! Тагин билмадим...

Унинг гапларини энди-энди англагандай бўлаяпман. Эҳ, мактабда дарс бермоқчиман, деганинг учун айтдим-да буларни. Маллимлик нонини ҳалоллаб ейман десанг, ўқувчиларни тинглашни ўрган.

Нотаниши йўловчи бошидан ўтказган мана шу воқеа Саъдулла учун бир умрга етгудай сабоқ бўлди.

Ўспирин бу ҳақда вагонда ўтириб ўйларкан, поезд бир силкиниб олди-да, жўнаб кетди...

Абдулла АЙИЗОВ

«Офтобим ҳам моҳтобим китобдир...»

Китобга ҳар ким ўз иқтидори, тарбияси, дид-сави-яси қадар муҳаббат қўяди ва ана ўша муҳаббат унинг жамятдаги маъқеани белгилаб беради, десак муболага бўлмас. Табиийки, ўтар йўлнинг пасту баландларида ҳар хил одамлар билан кўришамиз, суҳбатлашамиз. Кимдир жамятдан ортада қолмаслик учун, кимдир фалон йилдан бери "туя гўштини еб ётган" илмий ишени тезлаштириш учун, кимдир бўш вақтининг ўтказиш ниятида, кимдир "эшак лойдан ўтгунча" ўқийди. Алқисса, билинмоқ умидида ҳарфхўрлик қилаётгану, билмоқ нияти ила оидин кечаларда уйқудан воз кечганлар ҳам бор...

Саломат момо Иброҳимова ҳақида ўйласам, аввало, ўзидан ёруғлик, зиё тарафгаётган шам ҳаблимдан ўтади. Машҳур давлат ар-

боби ва шоир, мусиқашунос Комил Хоразмийнинг чевараси бўлган бу закий, сўзгар онахон билан суҳбатлашсангиз, жонахон тилимининг қадим лаҳжалари жонлангандек бўлади. Момонинг қалб сандиғи мақролу маталлар, ҳикмату ҳикоятларга бисёр.

Момо тақдир шамоллари туйфайли Хоразмдан Самарқандга келиб, ҳовли-жой тугиб, палак ёзиб кетди. Турмуш ўртоғи Исмоил Иброҳимов кўп йиллар вилоят тиббиёт бирлашмасида масъул вазифаларда фаолият кўрсатган. Исмоил оға вафот этгач, Саломат момо бола-чақаларга, келин-кевалга бош бўлди.

Ўйларсиз: бола-бақранинг кори ўзбек аёлининг миннатсиз заҳмати, буларни пешкаш қилиб, қаҳрамонлик сараланса, бизда қаҳрамон бўлмаганлар қол-

мас. Қўшиламиз, бу — тўғри ўй, холис ўй, тоза ўй... Аммо момонинг бори ажаблиги, чароғбонлиги, фазилати бугина эмас-да.

Саломат момо қарийб қирқ йил Самарқанд давлат университетига кутубхона ходимаси бўлиб ишлаган. Бир умр китоб тахлаган, тарқатган, ўқитган. Бировларнинг эътиборсизлиги боис униққан китобни кўзига суртиб-суртиб фойдаланишга, ўқишга яроқли тарзга келтириш билан шуғулланди. Бундай юмушни зиммасига олган ва бир умр бошқа касбга ҳавас қилмай, ўз ишидан фахрланиб яшаган инсонни кўз олдингизга келтириб кўринг-а? Бугун ҳам шундай "кўздан панадаги ҳақиқий қаҳрамонлар" борми? Кўпми улар?..

Ҳассос шоир Тўра Сулаймоннинг шундай сатрлари бор:

Сочга бир-бир оқ тушмоқдадир,
Бундан кўнгил ёришмоқдадир.
Қор бўларми пасткам тоғларда,
Бошим кўкка туташмоқдадир.

Бир қатим нурдек оқоппоқ ифорга бурканган онахонга боққанда, беихтиёр шулар хаёлдан ўтади. Халқ мақоллари ва маталларини йиғиб, тўплаб, маънавий бисотики китоб шаклида авлодларга тортиқ қилган Саломат момонинг яна учта китоби нашрдан чиқди. Уларда Хоразм маданияти ва санъати ҳақида жозиб фикрлари, ўхшаши ва тақрори бўлмаган хотиротлари ўқиймиз.

Бибиҳонимдек аслзода ва меҳрибон момомизнинг доим тақдорлаб юрадиган

сўзлари будир: "Офтобим ҳам моҳтобим, итотим ҳам шитотим китоб...". Китобга, сўзга бу қадар муҳаббат бир одамнинг умри давомида шаклланиб қолмайди. Бунда улуг аждодларнинг, ўша — шевър ёзиб, соз қалиб, давлатдорлик ила умргузаронлик қилган азизларнинг улғуси бор...

Ҳар гал Саломат момо ҳузуридан ҳузурга чўмиб, яна зиёратга келишни ниятлаб қўзғалганида, ижозат йўсинидаги дуоғўйлик бўлади. Кўз юмиб, момонинг сўзига қулоқ тутаман.

"Борингни бер, болам, шу юрт сенга таломон! Кучингни кўрсат, эр йигит, илм бебаҳо уммон! Қалбингни кўри, ўғлим, унда сақланур замон! Кўзингни сақла кўзим, гавҳаринг бўлсин омон!".

Бехўд ҚОБУЛОВ

2016-yil 3-sentabr, № 71 (8928)

Чемпионлар устози

унинг орзусини шогирдлари рўёбга чиқармоқда

Меҳнат фаолиятини мустақиллик арасида бошлаган ёш йигит қишлоқ болалари билан машғулот ўтказиб чарчамас, спорт турлари сир-асрорини тушуниришга эринмасди. Ўз касбига меҳр, иштиёқ, болалардаги чанқоқлик — булар рисоладагидек. Аммо...

Ноқулай шароит, спорт инвентарларию жиҳозларнинг етишмаслиги, борлари ҳам эскириб қолгани, спорт залининг ҳам камчиликлардан ҳоли эмаслиги, жисмоний тарбия дарсига бўлган муносабат ёш мутахассисни қийнади. Қанча меҳнат қилмасин, интилмасин, шогирдлари нари борса туман ёки вилоят миқёсидаги беллашувларда қатнашарди, холос. Қишлоқ болалари орасидан чемпион чиқishi хомхаёл бўлиб қолаверарди.

Ҳозир тажрибали мураббий, мохир устоз сифатида тилга олинган Абдумутал Хусановнинг ўзи ҳам бир пайтлар бола бўлган, албатта. Чакқонлиги, тез югуриши билан тенгдошларидан ажралиб турарди. Буни билганлар унга: «Келажакда сендан яхши спортчи чиқishi мумкин», дейишарди, лекин афсусланиб «Бунга эришишинг ўзи бўлмайди, шароит керак», деб қўйишарди. Бу сўзлар Абдумуталга баъзан куч ва илҳом бағишласа, баъзан умидсизликка тушарди. Шундай бўлса-да, мактабдаги мавжуд имкониятлардан фойдаланишга интилиди, жисмоний тарбия фани дарсларидан ташқари ўз устида ишлашни ўрганди. Кўпроқ энгил атлетика ва волейбол билан шуғулланди.

Абдумуталнинг қалбидаги спортчи бўлиш орзуси аста-секин мураббий бўлишдек мақсадга айланди. Ахир қишлоққа тажрибали, болаларни замон талаблари даражасида тайёрлайдиган зиёли ўқитувчи керак. Мана, ўзи шунга муҳтож бўлиб юрибди-ку. Ниҳоят, Абдумутал мактабни тугаллаб, Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия институтига ўқишга кирди. Талабалик йилларида спорт клублари ўртасида ўтказилган мусобақаларда қатнашди. Институтни муваффақиятли тамомлагач, ўзи туғилиб ўсган қадрдон қишлоғи — Дўстлик туманидаги «Қахрамон» ҚФЙ худудидаги 4-к, кейинчалик 11-мактабда жисмоний тарбия фани ўқитувчиси бўлиб ишлади.

Қаранг, Абдумутал бахти кулган одам экан. У ишга киришганига ҳеч қанча вақт бўлмай, юртимиз истиқлолга эришди. Энди орзулар, умидлар асло армон бўлмас, аксинча юксак даражада рўёбга чиқади. Барча

таълим муассасаларида бўлгани каби 11-мактабда ҳам замонавий спорт зали қуриб фойдаланишга топширилди. Бундай эътибор ва ғам-хўрлик, аввало, жисмоний тарбия дарсларини ва спорт тўғрақларини назарда тутиш шарт. Жисмоний тарбия дарсларида спорт турлари ҳақида ўқувчиларга назарий ва амалий машғулотларни ўтиш сифати яхшиланди. Бу билан меҳнати яхши кўрадиган, ўз касбини севадиган Абдумутал Хусанов сингари қалби олов, шаҳди баланд мураббийларнинг ширин ташвиши яна кўпайди.

Ўқувчиларнинг қизиқиши ва истаклари асосида тўғрақлар очиб, машғулотларни янада жонлантириш йўллари излаган Абдумутал мактаб болаларини иқтидорига қараб гуруҳлар ажратди. Хусусан, қишлоқда энгил атлетикани ривожлантириш мақсадида иқтидорли ўқувчиларни саралади. Қарангки, бундай болалар қишлоқда ўйлагандан анча кўп экан. Фақат улар ўз имкониятларидан қандай фойдаланишни билмайди. Масалан, Тоҳир билан Моҳир қисқа масофаларга чопишда, Зухро билан Лайло эса узоққа югуришда тенгсиз, Алишер каби узунликка сакрайдиган ўқувчилар кам. Тўсиқлар оша югуришда Ҳадича билан Ҳанифанинг маҳоратига тенгдошлари ҳам лол қолади. Қисқаси, мураббий ўғил-қизлар қалбидаги спортга меҳрни янада мустаҳкамлаб, спортчи сифатида тарбиялаб, маҳоратини босқичма-босқич ошириб боришни ўз олдига мақсад қилиб қўйди.

А.Хусановнинг бундай эзгу саъй-ҳаракатлари ўз натижасини бериб келмоқда. Бугун ҳам мусобақаларда «Абдумутал Хусановнинг шогирдлари» деса кўпчилик хушёр тортади. Чунки Абдумуталнинг шогирдларидан устун келиш осон эмас. Масалан, ўқувчилардан бири Элмира Газизова «Умид ниҳоллари» спорт мусобақасида қатнашиб, совринли ўринларни эгаллагани боис Жиззах олимпия захиралари коллежининг энгил атлетика йўналишига имтиёзли равишда ўқишга қабул қилинди. У шундан кейин ҳам кўплаб

беллашувларда голиб чиқди. Ўзбекистон чемпиони бўлди, Осиё чемпионатида қатнашди, Ёшлар ўртасидаги жаҳон чемпионати совриндори бўлди. 400 ва 800 метр масофаларга югуришда Элмира тенгдошларидан анча илгари. Спорт усталигига номзод Э.Газизова ҳозир Ўзбекистон терма жамоаси аъзоси. Муҳими, у қайси мамлакатга бормасин, қандай нуфузли мусобақада қатнашиб, зафар кучмасин, қувончли хабарини, аввало, устози А.Хусановга етказди. Ютуқларга эришишида мураббийнинг хизматлари катта эканини таъкидлаб, раҳмат айтади. Ёки 11-мактаб ўқувчиси Жалол Абдураҳимовни олайлик. У ҳам республика ва халқаро мусобақаларда иштирок этиб, медалларни кўлга киритмоқда.

Мураббий фаолиятига, маҳоратига баҳо бериш керак бўлса, унинг шогирдлари қандай натижаларга эришганига қараш керак. Бу борада А.Хусанов илгор ҳам касбларидан кам эмас. У мактабдаги спорт тўғрагига ўқувчиларни жалб қилиш, тўғрақлар қамровини кенгайтириш учун бор куч ва маҳоратини ишга солмоқда. Мактабдаги 524 нафар ўқувчининг 60 фозидан кўпроғи бугун спорт тўғрақлари аъзоси, 2 нафар жисмоний тарбия фани ўқитувчиси ва 1 нафар мураббий улар билан мунтазам машғулотлар олиб бормоқда.

— Фарзандларимизнинг жисмоний тарбия билан мунтазам шуғулланиши, аввало, ўзи, оиласи учун фойдали, — дейди энгил атлетика бўйича мураббий Абдумутал Хусанов. — Қолаверса, халқимиз, давлатимиз соғлом ва баркамол ёшлари билан фахрланиди, уларга ишонлади. Бу чекка қишлоқларимизда ҳам шахарларимиздан қолишмайдиган спорт иншоотлари бунёд этилишига, шароитлар яратилишига сабаб бўлмоқда. Вилоятимиздаги спорт иншоотларининг 85 фоизи қишлоқ жойларда экани фикрим тасдиғидир. Бундай эътибор болалар спортини ривожлантириш, оммавийлигини оширишда асосий воситалардан бўлган тўғрақларни ташкил этишга рағбат уйғотади. Бугун вилоятимиздаги 545 та мактабда таълим олаётган ўқувчиларнинг 122 981 нафари спорт билан шуғулланоқда.

Албатта, бундай имкониятлар турли мусобақаларда совринли ўринлар билан оқланмоқда. Ўқувчилар орасидан танлаб олинган иқтидорли

25 нафар ўғил-қиз халқаро мусобақаларда иштирок этди. Уларнинг 11 нафари олтин, 4 нафари кумуш, 2 нафари бронза медалларини кўлга киритди. А.Хусанов фақат машғулот ўтавермай, болаларга шулар ҳақида ҳам сўзлаб беради — шогирдлари юрагида «олов» ёқади. Ўқувчиларидан Гулюза Муҳаммадалиева, Ирода Аҳматова, Кумуш Жовубоева ва Диёр Алқаров энгил атлетика бўйича юқори натижаларга эришмоқда.

Бир қишлоқ ўқитувчисининг спортни ривожлантириш йўлидаги камтарона меҳнати давлатимиз томонидан юксак баҳолашиб, «Шухрат» медали билан тақдирланди. Бундай рағбатдан куч олган мураббий ўз ишига янада кўпроқ куч берди. 2014 йили Президентимиз фармонида биноан, унга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийи» унвони берилди.

Айни дамда 11-мактабда жисмоний тарбия фанидан дарс беришдан ташқари, Дўстлик туманидаги болалар ва ўсмирлар спорт мактабидан энгил атлетика бўйича мураббийлик қилаётган Абдумутал Хусанов шу билан чекланиб қолаётгани йўқ. У Халқ депутатлари Жиззах вилояти кенгаши депутати сифатида жамоат ишларида ҳам фаол.

Дарвоқе, Дўстлик туманида болалар ва ўсмирлар спорт мактаби қуриб фойдаланишга топширилди. 6 миллиард 150 миллион сўм маблағ эвазига барпо этилган ушбу мажмуа таркибида сузми ҳавзаси ҳам мавжуд. Бундай иншоотнинг ишга тушиши туманда кейинги йилларда сузми, энгил атлетика, бадминтон каби спорт турлари бўйича тўғрақларнинг мунтазам фаолият кўрсатишига хизмат қилмоқда. Бундан А.Хусановнинг шогирдлари мамнун. Мана, улардан бири — 8-синф ўқувчиси Жавоҳир Аҳмадов. У мусобақаларда 200 ва 600 метрга югуради.

— Яқинда ўтказилган «Ез-2016» спорт мусобақаларида мактабимиз энгил атлетика жамоаси туманда 1-ўринни кўлга киритди, — дейди Жавоҳир. — Шундай натижага мен ҳам ҳисса қўшганимдан қувондим. Энгил атлетика борасидаги маҳоратимни янада ошириб, келгусида жаҳон чемпионати ва олимпиадада қатнашишни, мамлакатимиз байроғини баланд кўтаришни орзу қиламан.

Абдусаттор СОДИКОВ

Пойтахтимиздаги «Бунёдкор» стадионида ЖЧ-2018 мусобақаларининг учинчи саралаш босқичи доирасида Ўзбекистон ва Сурия миллий терма жамоалари ўзаро учрашишди.

Ўйин кескин курашларга бой тарзда ўтди. Мухлислар қўллаб-қувватлови остида ўтган ўйин бошидан футболчиларимиз фаол ҳаракатланиб, асосан ҳимояда ўйнаган сурияликлар дарвозаси олдида қатор хавфли вазиятларни содир эта бошлади.

FIFA WORLD CUP
RUSSIA 2018

Навбатдаги муваффақият

Маълумот ўрнида айтиб ўтиш мумкинки, илк бор 1996 йили Осиё кубоги баҳсларида учрашган Ўзбекистон ва Сурия миллий терма жамоалари орадан 20 йил ўтиб, ЖЧ-2018 учинчи саралаш босқичида майдонга рўбарў келишди. ЖЧ-2018 иккинчи саралаш босқичида саккизта учрашув ўтказиб, фақат биттасида имкониятни бой берган футболчиларимиз гуруҳ пешқадами сифатида кейинги босқичга йўл олган эди. Рақиб жамоа — сурияликлар эса ўз гуруҳида Япониядан кейин 2-ўринни эгаллаган эди.

Ўйиннинг биринчи бўлимида ҳисоб очилмади. Ўйинни бошқариб борган япониялик ФИФА рефериси Сато Рюжи дастлабки бўлимга 2 дақиқа вақт қўшиб берди.

Иккинчи бўлимда ҳар икки жамоа вакиллари ҳам фаоллигини оширишди. Асосий эътиборни ҳимояга қаратган рақиб жамоа ҳужумга ўтиш фурсати келганини амалда кўрсатишга уринди. Ўзбекистонликлар ҳам бўш келмади. Вакилларимизнинг рақиб дарвозаси олдида уюштирган бир нечта хавфли ҳужумлари мухлисларни жонлантириб юборди.

Ўзбекистон терма жамоаси бош мураббийи Самвел Бабаян 55-дақиқада Сардор Рашидов ўрнига Александр Гейнрихни майдонга туширди. Таъкидлаш керакки, Гейнрихнинг ўйинга қўшилиши ўйинчиларни фаоллаштирди, тўп билан ҳаракатланишда ҳам вакилларимизнинг устунлиги сезилиб турди. Кетма-кет уринишлардан сўнг Гейнрих 74-дақиқада рақиб дарвозасини ишғол қилди — 1:0. Шундан сўнг сурияликлар ҳам ҳужумчиларни майдонга тушириб, ўйин темпини оширишга ҳаракат қилди. Бироқ ўйин охирига қадар ҳамюртларимиз ҳисобдаги устунлиқни сақлаб қолдилар. Иккинчи бўлимга қўшиб берилган 4 дақиқа давомида сурияликлар ўйинда бурилиш ясади олмади.

«А» гуруҳидаги қолган учрашувларда Жанубий Корея Хитой терма жамоасини 3:2 ҳисобида доғда қолдирган бўлса, Эрон — Қатар баҳсида 2:0 ҳисоби қайд этилди. Биринчи турдан сўнг Эрон, Жанубий Корея ва Ўзбекистон терма жамоалари учтадан очкога эга. Терма жамоамиз кейинги турда 6 сентябрь куни Қатарга қарши меҳмонда майдонга тушади.

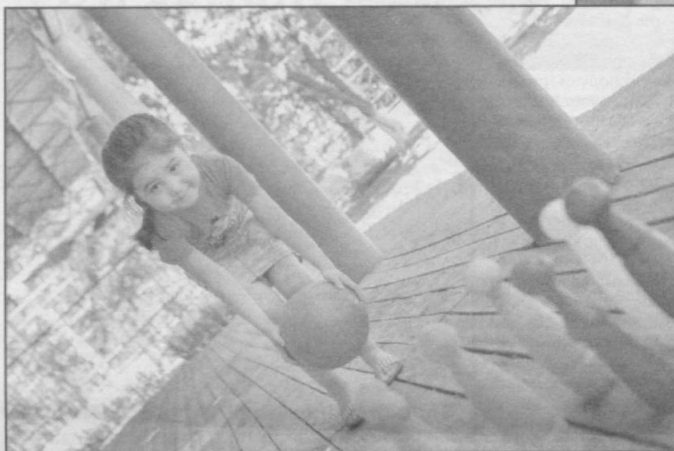
Дилмурод ДЎСТБЕКОВ,
«Ma'rifat» мухбири

«Мустақиллик» болалари

Бухоро шаҳридаги Мустақиллик номи 79-мактабгача таълим муассасаси 160 нафар ўғил-қизни ўз бағрига олган.

Муассасада болаларнинг таълим-тарбия олиши учун замонавий шароит ва қулайликлар яратилган. Ақлий, ижодий ва жисмоний қобилиятни шакллантиришга қаратилган ўқув-амалий машғулотлар малакали педагог-тарбиячилар томонидан самарали ташкил этилмоқда.

Тоҳир ИСТАТОВ (ЎзА) олган суратлар.

Қишлоқда хизмат кўрсатиш ривожланмоқда

Навоий вилояти Кармана туманидаги Дўрмон қишлоғида замонавий хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Яқинда фаолият бошлаган гўзаллик салони ва тикувчилик устахонасида ёш мутахассислар аҳолига сифатли хизмат кўрсатмоқда.

— Коллежни битириб, маҳалла

фуқаролар йиғини ҳамда банк кўмағида гўзаллик салони фаолиятини йўлга қўйдим, — дейди Гўзал Очилова. — Замонавий услубда пардозлаш, турмаклаш каби хизматлар йўлга қўйилган салони-мизда мижозлар сафи тбора кенгаймоқда.

Сирож АСЛОНОВ (ЎзА) олган суратлар.

Ma'rifat

TA'SIS
ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi,
O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus
ta'lim vazirligi, O'zbekiston
Ta'lim, fan va madaniyat
xodimlari kasaba uyushmasi
Respublika kengashi.

Bosh muharrir Abdusamat RAHIMOV

Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida
2006-yil 22-dekabrda 0067-raqam bilan ro'yxatga olingan.
Indeks: 149, 150. F-924. Tiraji 35791.
Hajmi 4 bosma taboq. Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3. Bahosi sotuvda erkin narxda.

TELEFONLAR:

qabulxona — 233-50-55;
kotihiyat — 233-99-15;
reklama va marketing bo'limi —
233-42-92(faks), 236-54-17.

ISSN 2010-6416

«Ma'rifat»dan
materiallarni ko'chirib
bosish tahririyat ruxsati
bilan amalga oshirilishi
shart.

Tahririyatga kelgan
qo'lyozmalar taqiriz
qilinmaydi va muallifga
qaytarilmaydi.

«Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasi.
Korxonaning manzili: Buyuk Turon ko'chasi, 41-uy.

O'zA yakuni — 23.05 Topshirildi — 02.30

MANZILIMIZ:
100083, Toshkent shahri,
Matbuotchilar ko'chasi, 32-uy.
Web-site: www.marifat.uz

Dizaynerlar:
Liliya BINASHEVA, Malohat TOSHOVA.
Navbatchi muharrir:
Xayridinmurod ABULFAYZOV.
Navbatchi:
Bobomurod XUDOYBERDIYEV.

1 3 4 5 6